

Jaarrekening 2018 Stichting Leerplan- ontwikkeling (SLO)

Enschede, 4 juni 2019
Kenmerk: dir/4.5/19-061

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Inhoud

1.	Jaarverslag	5
1.1	Verslag van het bestuur	5
1.2	Verslag van de Raad van Toezicht (RvT)	8
1.3	Verslag van het SLO-bureau	11
2.	Financiële informatie	15
2.1	Risicomanagement	21
2.2	Kengetallen	21
3.	Geconsolideerde balans per 31 december 2018	23
4.	Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018	25
5.	Geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2018	27
6.	Toelichting bij de geconsolideerde jaarrekening 2018	29
6.1	Waarderingsgrondslagen	29
7.	Toelichting op de geconsolideerde balans	35
8.	Financiële instrumenten	39
8.1	Toelichting op geconsolideerde staat van baten en lasten	41
9.	Enkelvoudige balans per 31 december 2018	44
10.	Enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018	45
11.	Toelichting bij de enkelvoudige jaarrekening 2018	46
11.1	Waarderingsgrondslagen	46
11.2	Toelichting op de enkelvoudige balans 2018	47
11.3	Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten 2018	52
11.4	Bezoldiging en WNT	55
11.5	Honoraria van de accountant	56
11.6	Resultaatsbestemming	57
12.	Overige gegevens	57
12.1	Controle verklaring van de onafhankelijke accountant	57

1. Jaarverslag

1.1 Verslag van het bestuur

Het bestuur van SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, biedt hierbij zijn jaarverslag aan voor het boekjaar dat geëindigd is op 31 december 2018.

Algemene doelstelling

SLO is een nationaal expertisecentrum met een unieke focus: de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. SLO verbindt ontwikkelingen in onderwijspraktijk, beleid, maatschappij en wetenschap.

In opdracht van de samenleving ontwikkelt SLO samen met het onderwijsveld de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen. SLO creëert inzicht en overzicht in curriculumvraagstukken en biedt onderwijs en overheid ruimte en ruggensteun. Zo draagt SLO bij aan de ontwikkeling van relevant en samenhangend onderwijs – voor nu en in de toekomst.

Taken SLO

De taken van SLO laten zich als volgt omschrijven:

- SLO stelt samen met diverse partijen en stakeholders en in afstemming met de overheid ontwikkelagenda's op voor het curriculum, en voert deze uit in nauwe samenwerking met leraren, schoolleiders, onderwijsorganisaties en beleidsmakers.
- SLO is betrokken bij het opstellen en valideren van landelijke leerplankaders. Dit zijn bijvoorbeeld kerndoelen, eindtermen, examenprogramma's en referentieniveaus.
- SLO maakt samen met scholen voorbeelduitwerkingen en probeert deze uit in de praktijk. Dit kunnen lesmaterialen zijn, doorlopende leerlijnen of andere uitwerkingen van leerplannen.
- SLO bevordert kennis en deskundigheid op curriculumgebied op scholen en bij instellingen rondom de scholen, en draagt deze actief over zodat zij zelf hiermee aan de slag kunnen.
- SLO zorgt voor wetenschappelijke onderbouwing van haar werk en volgt als internationale uitkijkpost relevante ontwikkelingen in andere landen. We doen onderzoek en brengen publicaties en adviezen uit.

Juridische structuur

SLO is een stichting. De statutaire naam is Stichting Leerplanontwikkeling (SLO). SLO is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel Oost Nederland onder nummer 06085916. SLO is gevestigd in Enschede en heeft een nevenlocatie in Utrecht, en is 100% eigenaar van SLO/Educaplan BV. De BV is per eind 2018 geliquideerd. Bestuurders zijn de heren J. Divis en S. Tromp.

Organisatiestructuur

SLO kent sinds mei 2018 de volgende primaire afdelingen:

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Advies & onderzoek
- Communicatie.

Daarnaast is er sinds mei 2018 één ondersteunende afdeling:

- Bedrijfsvoering

Organisatieontwikkelingen

SLO in transitie: plan voor organisatiewijziging

Nadat de Raad van Toezicht in zijn vergadering van 6 oktober 2017 voorlopige goedkeuring had verleend aan het voorgenomen besluit van de directie tot organisatiewijziging, is dat voorgenomen besluit vervolgens op 13 oktober 2017 voor advies aan de Ondernemingsraad voorgelegd. Met de Ondernemingsraad is daarna nog in 2017 twee keer formeel over de adviesvraag en het conceptplan overlegd, en even zo veel keren informeel. De OR heeft op 17 januari 2018 een conceptadvies uitgebracht, gevolgd door een definitief advies op 16 februari 2018. Op 26 februari 2018 heeft

de directie een definitief besluit genomen dat op 27 februari 2018 is goedgekeurd door de Raad van Toezicht. In maart 2018 is met de bonden een akkoord bereikt over het Sociaal Plan.

Per 1 mei 2018 heeft de nieuwe organisatie haar beslag gekregen en heeft SLO vier primaire afdelingen: primair onderwijs, voortgezet onderwijs, advies & onderzoek en communicatie. Daarnaast is er een afdeling bedrijfsvoering, waarin alle voormalige ondersteunende afdelingen zijn ondergebracht en waarin ook de managementassistenten hun thuisbasis vinden.

Medewerkers die als gevolg van de reorganisatie volledig boventallig werden, zijn per 1 oktober 2018 uit dienst getreden. Daar waar mogelijk, zijn nieuwe functies per 1 mei 2018 intern ingevuld en waar dat niet mogelijk bleek, zijn deze extern opengesteld.

Interne strategie

Met de herformulering van de interne strategie is een transitie beoogd van de SLO-organisatie naar een flexibele netwerkorganisatie met professionals die beschikken over hoogwaardige vakinhoudelijke en onderwijskundige expertise en die het brede onderwijsveld intensief betrekken bij de SLO-activiteiten. Op drie thema's zijn begin 2018 interne werkgroepen aan de slag gegaan met het oog op het realiseren van die doelstelling. Het betrof een werkgroep 'Co-creatie en samenwerking met externe deskundigen', een werkgroep 'Modernisering en standaardisering van producten, diensten en processen', en een werkgroep 'Een communicatieve SLO'. De werkgroepen hebben in de loop van 2018 over hun bevindingen gerapporteerd en de conclusie was dat daar waar mogelijk de aanbevelingen worden geïmplementeerd en dat op bepaalde onderwerpen nog een vervolgslag nodig was, bij voorkeur in samenhang met elkaar. Drie nieuwe werkgroepen doen dat in 2019 en presenteren hun producten medio 2019.

Professionalisering

Een belangrijke pijler onder de gewenste strategische verandering van SLO en haar medewerkers en werkwijzen is professionalisering. Voor de jaren 2018-2019-2020 zijn hiervoor extra middelen begroot. Op een SLO-dag in juni 2018 hebben medewerkers zich gebogen over de vraag 'welke competenties de SLO'er van de toekomst nodig heeft; wat daarvoor nodig is en hoe dat bereikt kan worden'. Mede op basis van de resultaten van die dag is in het najaar gewerkt aan het 'Plan professionele ontwikkeling SLO-medewerkers 2018-2020'. In dat plan wordt onderscheid gemaakt tussen

- SLO-brede activiteiten voor alle of groepen van medewerkers, bekostigd uit het centraal belegde organisatiebudget (budgethouder: manager bedrijfsvoering)
- Individuele en afdelingsactiviteiten, bekostigd uit het afdelingsbudget (budgethouder: desbetreffende afdelingsmanager).

Een voorbeeld van een SLO-brede activiteit is de ontwikkeldag 'Het goede gesprek' die tot doel had om de organisatie te helpen een gemeenschappelijke taal en gewoontes te ontwikkelen ter bevordering van de beoogde open en professionele cultuur. De dag was georganiseerd door een extern bureau. In 2019 kunnen medewerkers deelnemen aan vervolgmodes.

Medewerkerstevredenheidsonderzoek

In het najaar is het medewerkerstevredenheidsonderzoek uitgezet onder alle medewerkers.

De directie beschouwt dit onderzoek als een 0-meting van tevredenheid, na een aantal jaren van reorganisaties en een onzekere periode vanwege curriculum.nu. Het tevredenheidscijfer van een 7 geeft aan dat er een solide basis is om op voort te bouwen, maar dat er ook veel ruimte is voor verbetering. In MT-verband wordt nagegaan welke verbeteracties op het niveau van de onderscheiden afdelingen gewenst zijn en welke op organisatieniveau aan de orde zijn.

CAO

Eerder hadden de onderhandelingen niet tot een nieuwe cao geleid, waardoor de bestaande cao (uit 2015) ook in 2018 nog van toepassing was. In november 2018 zijn nieuwe onderhandelingen tussen directie en bonden opgestart en deze hebben geleid tot een overeenkomst. De nieuwe cao gaat in per 1 januari 2019 en heeft een looptijd van twee jaar en voorziet in een eenmalige uitkering aan alle medewerkers, in een loonsverhoging van 1,5% in 2019 én in 2020.

Liquidatie SLO/Educaplan BV

SLO/Educaplan BV is per 31 december 2018 geliquideerd. De directie voert nog overleg met OCW over hoe SLO nog activiteiten voor derden kan uitvoeren nu deze niet langer onder de vlag van Educaplan ter hand kunnen worden genomen.

CMS

In 2018 is verder gewerkt aan de voorbereiding van de overgang naar het nieuwe CMS. Alle bestaande websites zijn onder de loep genomen, gezien is welke content meegaat, welke niet. Er zijn afspraken gemaakt over het omzetten, ook taalkundig, van bestaande teksten. Begin maart 2019 is het nieuwe CMS online gegaan.

Huisvesting

Tussen december 2017 en januari 2018 zijn de aanwezigheid en de bezetting van de vergaderzaaltjes in beide locaties gemonitord. Hieruit bleek dat de maandagen de hoogste bezetting in de vestiging Enschede laat zien. Op de andere dagen van de week is de bezetting op beide vestigingen ongeveer gelijk in aantal. De vergaderzaaltjes in Utrecht worden veel gebruikt; die in Enschede vooral op de maandagen.

De maandagen zijn nog steeds de vaste kantoor dag in Enschede. Op donderdag zijn alle SLO-medewerkers die betrokken zijn bij Curriculum.nu in de vestiging Utrecht-Overvecht. Ook de Ontwikkelteams werken veelvuldig op die locatie.

In januari 2018 is het aantal meters in het pand in Enschede flink teruggebracht, hetgeen een interne verhuizing nodig maakte. SLO heeft nu de beschikking over de begane grond en vloer 1 en 2.

Bedrijfsvoering

Financiën

De periodieke rapportage is verder verbeterd en ingevoerd, tot tevredenheid van zowel de directie als de Raad van Toezicht.

Het Dashboard Risicobeheersing Beheersmaatregelen is vastgesteld en met OCW besproken. In een bestuurlijk overleg tussen de DGPOVO van OCW, de RvT en directie van SLO heeft OCW zijn tevredenheid met het niveau van beheersing bij SLO uitgesproken.

AOIB

In het kader van de risicoanalyse en beheersmaatregelen zijn in de eerste helft van 2018 de processen met betrekking tot de AOIB in kaart gebracht. Dat heeft geleid tot een overzicht dat de onderscheiden processen laat zien, inclusief het moment waarop acties aan de orde zijn, om welke acties het gaat, en welke functionaris c.q. afdeling het voortouw heeft bij de onderscheiden acties. In het overzicht zijn geen gedetailleerde uitwerkingen per proces opgenomen; deze worden per proces nader uitgewerkt en benoemd.

Loon- en functiegebouw

De voorgenomen herziening van het loon- en functiegebouw heeft nog niet in 2018 plaatsgevonden. Dat kwam deels door de afronding van de reorganisatie in 2018, door het MTO dat eveneens eind 2018 voorbereid moest worden alsook vanwege ontevredenheid over de eerste ontvangen offertes. De herziening zal nu plaatsvinden in 2019.

Accountant

Vanwege de reeds jarenlange samenwerking met de huidige accountant hebben RvT en directie besloten een nieuwe accountant, met ingang van de controle van de jaarrekening 2019, te benoemen. De benoeming van de nieuwe accountant is voorzien voor medio 2019.

Programmering en Curriculum.nu

De instellingssubsidie 2018 bestond uit vier programmablokken:

- A. Curriculum van de toekomst
- B. Curriculumonderhoud en –implementatie
- C. Curriculumonderzoek, -kennis en –advies
- D. Aanvullende leerplanactiviteiten.

In blok A worden activiteiten onderscheiden die in samenspraak met het Bureau en de CG zijn ingevuld en activiteiten die daarmee samenhangen, zoals bijvoorbeeld 21e-eeuwse vaardigheden.

De activiteiten van de negen Ontwikkelteams gingen formeel per 8 maart van start. De betrokken SLO-medewerkers functioneren 'op de achtergrond' als inhoudelijke en procesbegeleiders en het adagium in de OT's is *teacher in the lead*. In 2018 vonden vier ontwikkelsessies plaats, telkens in de vorm van driedaagse bijeenkomsten waar gewerkt werd aan visieontwikkeling, bouwstenen en grote opdrachten. Na iedere ontwikkelsessie vonden feedbackrondes plaats. In de loop van het jaar werd het beroep dat op de betrokken SLO-medewerkers werd gedaan, groter en werden op sommige OT's ook meer SLO-medewerkers ingezet. In 2019 vinden nog twee ontwikkelsessies plaats en zullen de OT's naar verwachting begin mei hun bouwstenen opleveren.

In juni heeft SLO op verzoek van OCW een eerste advies opgesteld met een aantal aanbevelingen op vijf deelterreinen. Het advies gaat in op het vervolg nadat de OT's hun werk hebben afgerond. Het advies is onderwerp van gesprek geweest tussen OCW en SLO en verder niet gepubliceerd. Onderdelen ervan vinden hun weg in vervolgvactiteiten.

In het najaar is SLO-intern gestart met het nadenken over de realisatiefase curriculum.nu. en over hoe deze organisatorisch vorm te geven. De verdere uitwerking daarvan vindt plaats in 2019.

Vooruitblik naar 2019

In 2019 zijn de vervolgvactiteiten van curriculum.nu in de realisatiefase voortdurend onderwerp van gesprek met OCW en andere betrokkenen. De invulling hangt mede af van het advies van de Coördinatiegroep (verwacht najaar 2019) en de behandeling ervan in de Tweede Kamer (november/december 2019). De voorgestane werkwijzen sluiten aan bij het in de Strategische Agenda van SLO geformuleerde uitgangspunt: in co-creatie met leraren en anderen bij het onderwijs betrokkenen.

Daarnaast zal met OCW het gesprek over 'werken voor derden' (na liquidatie van Educaplan) verder worden gevoerd. En wel in de context van de situatie na de SLOA-evaluatie van eind 2019: wat voor soort organisatie dient SLO te zijn, c.q. te worden.

Intern zal het realiseren van de open en professionele cultuur een voortdurend aandachtspunt zijn. Een ander belangrijke gebeurtenis in 2019 is de voorgenomen verhuizing naar één centrale locatie in het land per juni 2020.

Enschede, april 2019

J. Divis, algemeen directeur/bestuurder

S. Tromp, directeur innovatie/bestuurder

1.2 Verslag van de Raad van Toezicht (RvT)

Samenstelling en remuneratie RvT in 2018

De RvT heeft in 2017 besloten om de samenstelling van de RvT, qua gender, leeftijd en expertise van het funderend onderwijs, te veranderen. In verband hiermee heeft de RvT een eerste stap gezet door per 1 maart 2018 mevrouw drs. E. Diender- van Dijk, voorzitter College van Bestuur Quadraam, Gelderse Onderwijsgroep voor een termijn van vier jaar te benoemen tot lid van de RvT.

In 2018 heeft de RvT het functioneren in 2017 geëvalueerd. Naast deze jaarlijkse collectieve zelfevaluatie voert de voorzitter evaluatiegesprekken met de individuele leden.

In de jaarlijkse zelfevaluatiebijeenkomst heeft de RvT tevens de functioneringsgesprekken van de Remuneratiecommissie met de bestuurders voorbereid.

Wegens het verstrijken van zijn eerste termijn heeft de RvT besloten dr. A. Geurtsen per 1 januari 2019 voor vier jaar te herbenoemen als lid van de RvT.

In het kader van een stage heeft mevrouw drs. M.A. de Feijter, directeur Communicatie, Personeel en Recht bij Rijkswaterstaat, in 2018 enkele vergaderingen van de RvT en de Audit- en Kwaliteitscommissies bijgewoond. De bevindingen van deze, in 2018 afgeronde, stage zijn binnen de RvT besproken.

Per 1 januari 2019 is de samenstelling van de RvT als volgt:

- mr. A.C. Wallast, voorzitter
- drs. J.H. van der Vegt, vice-voorzitter
- dr. A. Geurtsen
- drs. E. Diender-van Dijk.
- prof.dr. M.L.L. Volman
- prof.dr. W.M.G. Jochems

Auditcommissie:

- dr. A. Geurtsen, voorzitter
- prof.dr. W.M.G. Jochems (tot 1 juni 2018)
- drs. E. Diender-van Dijk (vanaf 1 juni 2018)

Remuneratiecommissie:

- drs. J.H. van der Vegt, voorzitter
- mr. A.C. Wallast

Commissie Kwaliteit

- prof.dr. W.M.G. Jochems, voorzitter
- prof.dr. M.L.L. Volman

De vergoedingen voor de leden van de RvT zijn in 2018 niet gewijzigd en luiden als volgt:

De vergoeding voor de voorzitter bedraagt op jaarbasis € 12.000,=. De vicevoorzitter en overige leden van de RvT ontvangen op jaarbasis een vergoeding van € 8.000,=.

De speerpunten van het toezicht in 2018

De RvT heeft in 2018 negen keer vergaderd.

De RvT heeft in zijn plenaire- en in commissievergaderingen evenals in 2017, veel aandacht besteed aan de voortgang van de transitie van SLO. Deze transitie hangt (nauw) samen met een eerder (politiek) besluit om een nieuw toekomstbestendig curriculum voor het funderend onderwijs te ontwerpen en in te voeren (Curriculum.nu). Om de curriculaire expertise en ervaring in dit project geloofwaardig en effectief te kunnen invullen, was het noodzakelijk voor SLO om, ondanks een kleiner budget in de toekomst, al werkende weg te veranderen in een vraaggerichte open netwerkorganisatie, met behoud van de (hoge) deskundigheid/expertise (de transitie).

De directie heeft in 2017 voor deze transitie een strategie ontwikkeld. Over de gevolgen van die strategie, uitmondend in 2018 in een reorganisatiebesluit en een reorganisatieplan, hebben directie en RvT regelmatig op plenair, individueel en commissieniveau een open, constructieve en intensieve communicatie gevoerd. In dat proces heeft de RvT op basis van informele en formele contacten met de OR kennisgenomen van hun opvattingen en hun advies daarover. Alles afwegend heeft de RvT in 2018 het reorganisatiebesluit en reorganisatieplan van de directie goedgekeurd.

In vervolg daarop heeft de RvT de voortgang/uitvoering van het reorganisatiebesluit actief gemonitord.

Een ander prominent punt van het toezicht was gericht op de rol van SLO in 2018 bij de ontwikkeling van de bouwstenen voor het nieuwe curriculum en op de rol van SLO daarna bij de implementatie van die bouwstenen in kerndoelen en eindtermen van het nieuwe curriculum.

De inhoud van het toezicht

Behalve aan de transitie en curriculum.nu heeft de RvT ook aandacht geschonken aan hierna genoemde onderwerpen. Veel van die onderwerpen stonden overigens in meerdere of mindere mate in verband met de transitie.

Kwaliteit

OCW en de stakeholders van SLO verwachten dat SLO haar diensten/producten, veel meer dan voorheen, in samspraak en samenwerking met het onderwijsveld ontwikkelt en realiseert. Die aanpak (co-creatie) stelt niet alleen andere eisen aan de wijze waarop SLO haar curriculaire expertise en ervaring ontwikkelt en aanbiedt, maar ook aan de interne en externe borging van die kwaliteit. De RvT en in het bijzonder de commissie kwaliteit, zijn als adviseur en klankbord intensief bij de daarmee verbonden kwaliteitsvragen betrokken geweest.

Financieel

De RvT heeft het besluit van de directie om de, van een goedkeurende controleverklaring voorziene, jaarrekening 2017 vast te stellen, goedgekeurd en heeft de directie decharge verleend voor het gevoerde beleid.

In 2018 is de periodieke financiële rapportering verder verbeterd en geoperationaliseerd. De AC fungeerde op dit dossier als adviseur en klankbord.

De RvT heeft de begroting 2019 goedgekeurd en heeft kennisgenomen van de meerjarenraming 2020-2023.

De RvT heeft het, door de directie voor het jaar 2018 geactualiseerde, Dashboard Risicobeheersing Beheersmaatregelen besproken. Hierover is ook gesproken in een bestuurlijk overleg tussen de RvT en directie met OCW.

Omdat de huidige accountant langjarig werkzaam is voor SLO hebben RvT en directie besloten een nieuwe accountant, met ingang van de controle van de jaarrekening 2019, te benoemen. De selectie daarvan moet medio 2019 zijn afgerond.

Juridisch

Om de statuten van SLO in lijn te brengen met veranderende opvattingen (wetgeving) over governance en besturing heeft de RvT besloten zijn statuten aan te passen. Deze statutenwijziging is in 2018, na toestemming van OCW geëffectueerd.

Evaluatie Wet SLOA 2013

SLO is een organisatie die samen met Cito onderdeel is van het wettelijk verankerde onderwijsstelsel. Die verankering is geregeld in de Wet SLOA. Bij de totstandkoming van die wet is in de Tweede Kamer afgesproken dat de wet in de toekomst (2018/2019) geëvalueerd wordt. Hoewel die evaluatie nog niet heeft plaatsgevonden, hebben RvT en directie in een themabijeenkomst gesproken over de rol van SLO als stelselorganisatie.

Educaplan

De RvT heeft ingestemd met het besluit van de directie om de 100% dochtervennootschap van SLO/Educaplan B.V. te ontbinden. Deze liquidatie is in 2018 afgerond.

HRM

De RvT is door de directie geïnformeerd over de gesprekken met de vakbonden over een nieuwe cao. Eind 2018 is hierover overeenstemming bereikt tussen SLO en de bonden. De uitkomsten zijn gedeeld met de RvT.

De RvT heeft kennisgenomen van het door de directie opgestelde professionaliseringsplan en de gesprekken daarover tussen directie en commissie kwaliteit.

De RvT heeft kennisgenomen van de opzet van de directie om in het kader van de transitie/reorganisatie van SLO het functie- en salarisgebouw aan te passen. Deze wijziging zal in de loop van 2019 verder uitgewerkt worden.

Externe Adviesraad

De RvT heeft kennisgenomen van de plannen van de directie om een externe adviesraad in te stellen. Deze plannen worden in 2019 verder uitgewerkt.

Ten slotte

2018 was het jaar waarin de transitie van SLO vorm kreeg in een reorganisatieplan en -besluit. De uitvoering daarvan in 2018 was naast intensief ook uitdagend voor SLO en haar medewerkers. Het respect van de RvT gaat uit naar medewerkers en directie die onder die omstandigheden met veel inzet en betrokkenheid hun bijdrage aan de organisatie hebben gegeven. Wij willen medewerkers en directie daarvoor heel hartelijk danken.

Enschede, april 2019.

Mr. A.C. Wallast, voorzitter RvT.

1.3 Inhoudelijk verslag activiteiten 2018

In deze paragraaf wordt achtereenvolgens verslag gedaan over een aantal sectoroverstijgende thema's, over SLO-betrokkenheid bij Curriculum.nu, over vakvernieuwing en examenprogramma's in de bovenbouw en over communicatie.

Sectoroverstijgende thema's

SLO werkte in 2018 aan de volgende sectoroverstijgende thema's en activiteiten:

- toetsing en examinering
- doorlopende leerlijnen & samenhang
- algemene vaardigheden
- maatwerk/talentontwikkeling
- professionalisering van leraren gericht op schooleigen curriculumontwikkeling
- curriculummonitoring & analyse

Voor het thema *toetsing en examinering* hebben diverse activiteiten plaatsgevonden. In leernetwerken met de VO-raad, diverse toetsexperts en lectoren hebben vo-scholen zich verder ontwikkeld op het thema formatief evalueren. SLO had de coördinatie in handen en leverde leerplankundige input. Op dit thema is ook samengewerkt met de universiteit Twente aan een onderzoek naar docentcompetenties: wat heeft de leraar nodig om formatief evalueren goed vorm te geven in zijn onderwijs. Met po-scholen is gewerkt aan een specifieke invulling voor deze doelgroep. Ten behoeve van de evaluatie van de wet over de eindtoets po heeft SLO samen met OCW zes gesprekstafels met het veld georganiseerd en inhoudelijk advies aan OCW gegeven. Voor Curriculum.nu heeft SLO een eerste concept van een verkenning toetsing opgeleverd.

Om *doorlopende leerlijnen* in het onderwijs te versterken heeft SLO onder andere leerdoelkaarten voor het jonge kind en een interactieve publicatie over executieve functies bij jonge kinderen ontwikkeld. Ook is er in netwerken samengewerkt om het educatief handelen te versterken voor voorschoolse en vroegschoolse educatie te versterken. SLO heeft leerplankundige ondersteuning gegeven aan een aantal 10-14 scholen. Hiertoe zijn generieke leerlijnen voor de leergebieden ontwikkeld. Met scholen is samengewerkt aan de schoolspecifieke invulling van het 10-14 onderwijs, waaronder leerdoelen in leerlingtaal. De database voor de digitale leerlijnen is gereed. Met Kennisnet is gewerkt aan de omzetting van het eerdere Onderwijs Begrippenkader (OBK) naar deze database. Met een aantal scholen heeft SLO gewerkt aan handige tools op basis van de digitale leerlijnen om meer maatwerk te kunnen geven en hun eigen curriculaire keuzes te kunnen maken. Voor verbetering van de aansluiting havo-ho, specifiek voor de economische vakken, heeft SLO op basis van een literatuurstudie en interviews een goed beeld gekregen van de oorzaken van de huidige problemen en mogelijke good practices om de aansluiting te verbeteren.

Ten behoeve van de opbrengsten van Curriculum.nu heeft SLO een handreiking *brede vaardigheden* voor alle ontwikkelteams en ontwikkelscholen van Curriculum.nu ontwikkeld, verspreid en toegepast binnen de verschillende ontwikkelsessies van curriculum.nu. Ook zijn de opbrengsten van Curriculum.nu geanalyseerd op samenhang en *algemene, vakoverstijgende vaardigheden*. Met po- en vo-scholen zijn de leerlijnen voor deze vaardigheden geëvalueerd en verder uitgewerkt.

SLO heeft ook dit jaar het informatiepunt hoogbegaafdheid/talentontwikkeling beheerd en de ondersteuningsstructuur op het gebied van (hoog)begaafdheid gefaciliteerd. Een van de meest in het oog springende activiteiten was de tweedaagse conferentie in november met 1100 deelnemers. Ten behoeve van maatwerk voor de zorgleerlingen voor taal, rekenen en financiële geletterdheid heeft SLO nieuwe producten met het veld ontwikkeld. Op de website en in een webinar zijn de opbrengsten van een meerjarig project samengebracht zodat zowel leraren als onderwijsadviseurs zelfstandig hiermee aan de slag kunnen.

In veel van bovengenoemde activiteiten en opbrengsten staat de *leerplankundige professionalisering* van leraren centraal. Door de producten en handreikingen kunnen leraren eigen keuzes maken voor hun onderwijsaanbod en het vorm geven van hun onderwijs. Daarnaast heeft SLO ook generiek gewerkt aan het thema *curriculumontwikkeling op schoolniveau*. Er zijn diverse ondersteuningsmaterialen ontwikkeld (een nieuwe digitale tool voor curriculumontwikkeling) en er zijn veel activiteiten (masterclasses, seminars, netwerk van opleiders) verzorgd ter vergroting van curriculumbewustzijn en curriculumbekwaamheid van curriculumcoördinatoren, in nauwe samenwerking met eerstelijns organisaties.

In het kader van curriculummonitoring en -analyse heeft SLO diverse activiteiten uitgevoerd en resultaten behaald. Nieuwe examenprogramma's (bijvoorbeeld Toepassing en technologie voor vmbo-t) zijn gemonitord en de leermiddelenmonitor is uitgebracht. De opbrengsten van de generieke en vakspecifieke trendanalyses zijn in bondige teksten, doelgroepspecifiek, in de vakportalen geplaatst en er is veel aandacht geweest voor nieuwe vormen van communicatie. Op verzoek van OCW heeft SLO een actieve rol op zich genomen bij een internationale vergelijkende curriculumstudie van de OECD voor twee leergebieden: rekenen-wiskunde en bewegen en sport.

Curriculum.nu

De curriculumherziening voor het primair en voortgezet onderwijs is in 2018 onder de naam Curriculum.nu een volgende fase ingegaan: de ontwikkelfase. In deze fase hebben negen ontwikkelteams van leraren en schoolleiders gewerkt aan het ontwikkelen van visies, grote opdrachten en bouwstenen. Dit geheel is bedoeld als basis voor actualisatie van de kerndoelen en eindtermen in een volgende fase. OCW heeft aan de Coördinatiegroep de opdracht gegeven voor de inrichting en coördinatie van deze ontwikkelfase; het Bureau Curriculum.nu heeft de CG ondersteund in de algehele uitvoering. Op verzoek van OCW heeft SLO vanuit haar inhoudelijke expertise bijgedragen aan de uitvoering en advisering, en het ontwikkeltraject zo ondersteund.

Zo hebben inhoudelijke begeleiders en adviseurs van SLO gedurende vier ontwikkelsessies alle negen teams ondersteund in de ontwikkeling van een visie, grote opdrachten en bouwstenen voor het eigen leergebied. Aan de ontwikkeling van bouwstenen bestaande uit overzichten van relevante kennis en vaardigheden voor zowel po (onderbouw en bovenbouw) als vo onderbouw zijn de ontwikkelteams in 2018 in beperkte mate toegekomen. De meeste teams hebben enkele eerste versies van bouwstenen kunnen opleveren. De teams Mens & Maatschappij en Mens & Natuur zijn in 2018 aan ontwikkeling van bouwstenen niet toe gekomen. Dit alles ten gevolge van het gegeven dat de ontwikkeling van een visie en grote opdrachten meer tijd kostte dan aanvankelijk werd gedacht, en van de complexiteit van deze leergebieden. Tussen de sessies door hebben de inhoudelijke begeleiders met hun ontwikkelteamleden doorgewerkt aan de beoogde opbrengsten, ook hebben zij veel inspanningen verricht in het ophalen van feedback tijdens daarvoor georganiseerde feedbackbijeenkomsten met diverse stakeholders. Voorafgaand aan een volgende ontwikkelsessie werd deze feedback zorgvuldig geanalyseerd, afgewogen en waar nodig verwerkt in volgende versies van opbrengsten.

Naast inhoudelijke begeleiding van de ontwikkelteams hebben SLO-medewerkers ontwikkelscholen begeleid. Hierbij ging het zowel om ondersteuning bij het vormgeven aan het eigen schoolinitiatief als om ondersteuning bij het ophalen van feedback bij en door de scholen. Van alle schoolbezoeken is een verslag gemaakt.

SLO heeft ook inhoudelijke ondersteuning aan Bureau Curriculum.nu geleverd door een tweetal adviseurs die daar gedetacheerd zijn. Eén van hen ondersteunt bovendien de Adviesgroep. Daarnaast heeft een SLO-medewerker zitting in de Adviesgroep zelf.

De werkgroep samenhang en overladenheid heeft diverse keren de tussenopbrengsten van de ontwikkelteams geanalyseerd en de opbrengsten hiervan meegegeven aan zowel de ontwikkelteams zelf (om hun opbrengsten verder te verrijken) als de Adviesgroep (om hun advies op te baseren). Diverse collega's hebben meegedacht met de verkenning toetsing en examinering. Als geheel is tijdens het uitvoeringsjaar een grote mate van flexibiliteit van SLO-medewerkers vereist geweest om in te kunnen spelen op de beleidsmatige en politieke ontwikkelingen.

Vakvernieuwing en examenprogramma's in de bovenbouw

In de bovenbouw van het voortgezet onderwijs is sprake van een aantal curriculaire vernieuwingen met een meerjarig karakter. Voor het vmbo werkt SLO aan de laatste fase van de implementatie van de nieuwe examenprogramma's beroepsgerichte vakken. Daarnaast monitort SLO de invoering van dit examenprogramma. De verwachting is dat tot en met 2019 SLO een belangrijke rol speelt op dit thema. In 2018 waren de activiteiten gericht op de ondersteuning van de implementatie van de nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's met de volgende specifieke aandachtspunten:

- zorgen dat er werkelijk keuzemogelijkheden door en voor leerlingen ontstaan
- zorgen dat er binnen de (beroepsgerichte) vakken aandacht komt voor LOB
- scholen leren omgaan met globale examenprogramma's en de 'ruimte' die zij hebben optimaal benutten, ook gericht op het ontwerpen van onderwijsprogramma's voor de keuzevakken.
- meer aandacht voor flexibiliteit en maatwerk in de programmering binnen het beroepsgerichte deel van het curriculum.

Er is extra tijd besteed aan de verdere ondersteuning van de maritiemscholen. De scholen met MVI-profielen zijn later bediend in het jaar vanwege het vertrek van een collega.

Voor vmbo-t wordt een nieuw schoolexamenvak ontwikkeld: technologie en toepassing (T&T). Met 24 pilotscholen wordt het conceptexamenprogramma vormgegeven en uitgetest. Ook hier vindt tegelijkertijd een monitor plaats. De pilots staan gepland tot en met 2019 (met een uitbreiding tot 36 scholen in de tweede helft van 2019). In 2018 is op grond van de pilots het concept examenprogramma aangepast en is de digitale schoolexamenhandreiking uitgebreid met voorbeeldmaterialen en instrumenten, waarmee scholen ondersteund worden bij het vormgeven van T&T. Om de doorlopende leerlijn vanuit het vmbo naar het mbo zichtbaar te maken, is gekozen voor examinering op het niveau van ontwikkeltaken. Verder heeft SLO een rol gespeeld in de ontwikkeling van de nieuwe leerweg in het vmbo de samenvoeging van de gemengde en theoretische leerweg.

In de tweede fase havo/vwo voert SLO het project 'Coördinatie invoering nieuwe examenprogramma's bètavakken' uit dat gericht is op de implementatie van de nieuwe examenprogramma's voor deze vakken. In 2018 heeft dit geleid tot verdere uitvoering van de geplande activiteiten met een speciale bijeenkomst op 26 april 2018 "bespreking van de evaluatie van de nieuwe examenprogramma's natuurwetenschappelijke vakken havo/vwo". 2019 is het laatste jaar van dit invoeringsprogramma.

Een vergelijkbaar traject loopt voor het vak wiskunde dat uit zeven varianten bestaat in de bovenbouw van havo en vwo. Extra aandacht in 2018 is besteed aan de start van de aanpak van de integratie van digitale geletterdheid binnen het vak wiskunde. Het gaat hierbij om de vraag hoe *computational thinking* (CT; computationeel denken) wordt verweven met *mathematical thinking* (MT; wiskundig denken).

Verder zijn er vakvernieuwingsprojecten voor het vak culturele en kunstzinnige vorming (ckv), bedrijfseconomie (voorheen management en organisatie) en voor het vak informatica uitgevoerd. Ook deze projecten hebben als doel de implementatie van onlangs vastgestelde, nieuwe examenprogramma's voor deze vakken te bevorderen. Verder levert SLO een bijdrage aan de syllabuscommissies die, onder verantwoordelijkheid van het CvTE, werken aan de syllabi voor het eindexamen. Ook zorgt SLO er in samenwerking met vakdocenten voor dat de (digitale) handreikingen als concretisering van de examenprogramma's voor het schoolexamen vernieuwd worden en actueel blijven.

Verder is een aandachtspunt de grote uitval binnen het hbo van havisten. Een groot deel behaalt geen diploma op hbo-niveau, SLO heeft in nauwe samenwerking met diverse actoren in kaart gebracht of er sprake is van een curriculaire probleem binnen het havo-onderwijs. In 2019 wordt deze activiteit voortgezet.

Communicatie

Communicatie is voor SLO speerpunt van beleid geworden. De afdeling Communicatie heeft de in 2017 ingezette rolwijziging verder doorgevoerd in 2018, onder andere door een reorganisatie van de werkzaamheden. De kernformatie is in omvang gelijk gebleven, maar de bibliotheekfunctie is vervallen en de bureauredactie ingekrompen om de omvorming van publicatie-unit tot afdeling Communicatie mogelijk te maken. Er is nu meer uitvoeringsruimte voor eigenstandige communicatietaken ten behoeve van de profilering van het werk van SLO en informatievoorziening richting onze stakeholders en medewerkers.

Corporate communicatie

Onze corporate communicatie betreft met name de ontwikkeling en publicatie van corporate middelen, het genereren van publiciteit voor SLO-projecten, pers- en publieksvoorlichting, onderhoud van ons digitale loket en frequente aanwezigheid op social media. De kengetallen over 2018 zijn als volgt:

Corporate middelen

- uitgave van digitale nieuwsbrieven voor 4 onderwijssectoren, maandelijks met uitzondering van juli en augustus.
- twee edities van onze magazine SLO Context, in een po- en vo-uitgave; een eenmalige editie voor de NOT-beurs in januari 2019 is voorbereid.
- ontwikkeling van het SLO jaaroverzicht 2017 en de stakeholdersrapportage.

Publiciteit, pers- en publieksvoorlichting

- publiciteit voor SLO-projecten door artikelen in de vakbladen Didactief (9 van 9 edities), Van Twaalf tot Achttien (7 van 10 edities) en PrimaOnderwijs (4 van 5 edities).
- er zijn 28 persvragen ontvangen en de SLO-woordvoerders begeleid. Voor zover bekend heeft dit geresulteerd in 16 vermeldingen van SLO in diverse media (krant/vakbladen/tv/radio).

- zichtbaarheid bij het AVS-congres, VO-congres en PO-congres. Deelname in de adviesraad van NOT 2019 en voorbereidingen op onze beursdeelname in januari 2019.
- bijdrage aan de organisatie van het werkbezoek van minister Slob aan SLO (april 2018).

Digitaal loket en social media

- dagelijkse items op LinkedIn, Facebook en Twitter.
- continu beheer van onze webomgeving (het 'digitale loket') onder meer door inrichting van nieuwe subsites voor handreikingen schoolexamens (o.m. voor aardrijkskunde, beeldende vorming vmbo, kunstvakken inclusief CKV, lichamelijke opvoeding vmbo, maatschappijkunde vmbo).

Intern

- dagelijkse attenderingen op onderwijsnieuws en beheer van de vakbladen.
- bijdrage aan interne communicatie en de professionalisering van de organisatie op communicatief gebied.

Ondersteuning van projectleiders

De afdeling biedt projectleiders communicatie-advies en ondersteuning in de redactie en vormgeving van communicatiemiddelen. Deze ondersteuning is vanaf 2018 opgenomen in hun projectbegrotingen, en vraagt dus om een tijdig communicatieplan. De ervaring in dit eerste jaar is dat projectleiders meer gedurende het proces communiceren - in plaats van aan het eind van het project - maar nog niet altijd planmatig. Om hen in de nieuwe werkwijze te helpen, zal de interne werkgroep communicatie medio 2019 een praktische handreiking opleveren, samen met de werkgroepen co-creatie en producten/diensten.

Focus 2018

In 2018 stonden, naast de staande taken van de afdeling, de volgende ontwikkelingen centraal:

- Ontwikkeling van een nieuw content managementsysteem (CMS). De website van SLO voldeed niet meer aan de eisen die de organisatie stelt aan zichtbaarheid en verantwoording. Het systeem was bovendien technisch kwetsbaar. In 2018 is conform plan het implementatietraject aanbesteed, een implementatiepartner geselecteerd, en het CMS binnen begroting gebouwd en ingericht. De livegang van de corporate website vond plaats in maart 2019. Gedurende 2019 worden alle projectsites gefaseerd overgezet, na een kwaliteitsslag over de aanwezige content.
- Beter zicht op online bereik van en engagement met berichten die verschijnen over SLO door inrichting van een monitoring tool. De tool is als proef ingezet voor het project 10-14 onderwijs.
- Ondersteuning van de communicatie over Curriculum.nu, in afstemming met het Bureau van de Coördinatiegroep. Dit betrof met name publicitaire aandacht in onze kanalen, en ondersteuning bij de redactie van de tussenresultaten en werkmaterialen voor de ontwikkelteams.
- SLO heeft in najaar 2018 met Cito en Didactief deelgenomen als partner in de door INOP georganiseerde Onderwijs TopTalentPrijs, om de bekendheid met curriculumontwikkeling op lerarenopleidingen en bij talentvolle jonge leraren te vergroten. In november organiseerde SLO voor alle genomineerden een masterclass curriculumontwikkeling.

2. Financiële informatie

Resultaatvergelijking 2018 t.o.v. de begroting 2018 van de geconsolideerde jaarrekening

Het boekjaar 2018 sluit af met een positief resultaat van € 898.724 terwijl een verlies van € -178.547 was begroot.

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking	Positief	Negatief	Totaal
Totaal resultaat	898.724	-178.547	-1.077.271	-2.226.275	1.149.004	-1.077.271

Hieronder wordt het verschil van € -1.077.271 verklaard.

Baten en MA-kosten (niet-personele lasten en honoraria)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
	-11.009.798	-10.737.486	-272.312

Reguliere SLOA-omzet lagere realisatie dan begroot		109.984	109.984
Ontvangen loon- en prijscompensatie	-249.000		-249.000
Additionele SLOA-omzet lagere realisatie dan begroot		116.581	116.581
Additionele SLOA-omzet extern extra subsidietoekenning Curriculum.nu	-538.284		-538.284
Omzet overig (niet-SLOA) hoger dan begroot	-227.548		-227.548
Opbrengsten uit detacheringen hoger dan begroot	-49.377		-49.377
Overige opbrengsten hoger dan begroot	-5.199		-5.199
Niet-personele projectkosten realisatie lager dan begroot	-75.885	0	-75.885
Additionele SLOA-kosten extern als gevolg extra subsidietoekenning		538.284	538.284
Additionele SLOA-kosten (doorbelaste uren)	0		0
OHW correcties voorgaande jaren	-51.318		-51.318
Niet-personele projectkosten (niet-SLOA) lager dan begroot		159.449	159.449
			-272.312

Personele lasten excl. honoraria	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
	8.212.975	8.615.441	-402.466

Lonen en salarissen lager dan begroot	-208.430		-208.430
Deskundigheidsbevordering lager dan begroot	-112.344		-112.344
Personeel niet in loondienst, niet begrote kosten		80.873	80.873
Woon-werkverkeer lager dan begroot	-9.949		-9.949
Vrijval voorziening vakantiedagen	-139.423		-139.423
Wervingskosten hoger dan begroot		11.069	11.069
Kosten voorziening jubileumuitkering (vrijval voorziening)	-15.203		-15.203
Overige afwijkingen	-9.059		-9.059
			-402.466

Positief	Negatief	Totaal
----------	----------	--------

Afschrijvingen	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
	199.055	242.399	-43.344

Afschrijvingskosten lager dan begroot

-43.344

-43.344

-43.344

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
Huisvestingslasten	546.209	518.051	28.158

Huurkosten hoger dan begroot

3.104

3.104

Onderhoud lager dan begroot

-5.777

-5.777

Energie en water lager dan begroot

-8.456

-8.456

Schoonmaakkosten hoger dan begroot

32.807

32.807

Heffingen hoger dan begroot

9.120

9.120

Overige huisvestingskosten lager dan begroot

-2.640

-2.640

28.158

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
Algemene kosten	1.204.608	1.577.142	-372.534

Advieskosten hoger dan begroot

23.750

23.750

Administratiekosten lager dan begroot

-27.450

-27.450

Accountantskosten hoger dan begroot (meerwerk)

21.310

21.310

Reis-,verblijf-,vergader-en conferentiekstn hoger dan begroot

34.800

34.800

Drukwerk en reproductie lager dan begroot

-40.496

-40.496

Diensten door derden lager dan begroot

-266.270

-266.270

Inventaris, machine en autokosten lager dan begroot

-13.171

-13.171

Kosten lidmaatschappen en contributies lager dan begroot

-24.043

-24.043

Representatie lager dan begroot (geen NOT-kosten)

-50.100

-50.100

Overige administratiekosten lager dan begroot

-30.797

-30.797

Overige afwijkingen

-66

-66

-372.534

Financiële baten en lasten	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
	-59.646	-37.000	-22.646

Hogere rentebaten dan begroot

-22.646

-22.646

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Afwijking
Belastingen	7.873	0	7.873

Vennootschapsbelasting EDP niet begroot

7.873

7.873

Totaal verklaringen

-2.226.275 1.149.004 -1.077.271

Resultaatvergelijking 2018 t.o.v. 2017 van de geconsolideerde jaarrekening

Het resultaat 2018 is ten opzichte van 2017 gestegen met € -3.040.410.

	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking	Positief	Negatief	Totaal
Totaal resultaat	898.724	-2.141.686	-3.040.410	-5.848.640	2.808.230	-3.040.410

De ontwikkeling van het resultaat 2018 (€ 898.724) ten opzichte van 2017 (€ -2.141.686) wordt hieronder verklaard.

Baten en MA kosten (niet-personele lasten en honorarium)	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking
	-11.009.798	-10.808.195	-201.603

Reguliere SLOA-omzet	-947.268	-947.268
Ontvangen loon- en prijscompensatie	-249.000	-249.000
Additionele SLOA-omzet		953.430 953.430
Additionele SLOA-omzet extern (subsidie Curriculum.nu)	-1.422.972	-1.422.972
Omzet overig (niet-SLOA)	-1.868	-1.868
Opbrengsten uit detacheringen		37.414 37.414
Overige opbrengsten	-3.606	-3.606
Niet-personele projectkosten		54.169 54.169
Additionele SLOA-kosten extern (subsidie Curriculum.nu)		1.422.972 1.422.972
Doorloopprojecten en OHW correcties	-44.875	-44.875
Niet-personele projectkosten (niet-SLOA)		0
		-201.603

Personele lasten ex honoraria	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking
	8.212.975	10.544.519	-2.331.544

Lonen en salarissen	-666.636	-666.636
Personeel niet in loondienst		56.352 56.352
Reiskosten woon-werkverkeer	-8.435	-8.435
Sociale en medische begeleiding		18.860 18.860
Wervingskosten	-13.290	-13.290
Deskundigheidsbevordering		1.051 1.051
Vertrekpremie (Jaarsalarissen)	-30.000	-30.000
Kosten voorziening jubileumuitkering	-94.481	-94.481
Kosten voorziening reorganisatie	-1.523.731	-1.523.731
Dekking interne leveringen		39.207 39.207
Vrijval voorziening vakantiedagen	-106.452	-106.452
Overige afwijkingen	-3.988	-3.988
		-2.331.544

				Positief	Negatief	Totaal
	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking			
Afschrijvingen	199.055	264.992	-65.938			
Afschrijving inventaris				-109.103		-109.103
Afschrijving hardware				-2.920		-2.920
Afschrijving verbouwing					22.892	22.892
Afschrijving CMS					23.193	23.193
						-65.938

	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking			
Huisvestingslasten	546.209	725.117	-178.908			
Huur				-97.299		-97.299
Onderhoud				-15.667		-15.667
Energie en water				-65.223		-65.223
Schoonmaakkosten				-25.670		-25.670
Heffingen					313	313
Overige huisvestingskosten					24.638	24.638
						-178.908

	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking			
Algemene kosten	1.204.608	1.482.376	-277.768			
Advieskosten				-21.367		-21.367
Administratiekosten				-25.857		-25.857
Accountantskosten					3.860	3.860
Reis-,verblijf-,vergader-en conferentiekosten				-9.813		-9.813
Drukwerk en reproductie					49.167	49.167
Diensten door derden				-194.455		-194.455
Inventaris, machine en autokosten					68.659	68.659
Kosten lidmaatschappen en contributies				-20.956		-20.956
Representatie				-109.988		-109.988
Assurantie					4.673	4.673
Overige administratiekosten				-32.768		-32.768
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren					11.078	11.078
						0
						-277.768

Financiële	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking			
baten en lasten	-59.646	-75.949	16.303			
Rentebaten					16.303	16.303

	Realisatie 2018	Realisatie 2017	Afwijking			
Belastingen	7.873	8.824	-952			
Vennootschapsbelasting EDP				-952		-952

Totaal verklaringen	-5.848.640	2.808.230	-3.040.410
----------------------------	-------------------	------------------	-------------------

Financiële positie

Onderstaande analyse is gebaseerd op de gegevens uit de balans.

	31-12-2018	31-12-2017
Op korte termijn beschikbaar		
Vorderingen	197.590	240.651
Liquide middelen	<u>8.835.680</u>	<u>9.136.204</u>
Liquiditeitssaldo	9.033.270	9.376.855
Af: Kortlopende schulden	<u>3.117.370</u>	<u>3.035.150</u>
Werkkapitaal	5.915.900	6.341.705
Vastgelegd op lange termijn		
Materiële vaste activa	<u>509.805</u>	<u>468.013</u>
Gefinancierd met op lange termijn beschikbare middelen	6.425.704	6.809.718
Deze financiering vond plaats met:		
Eigen vermogen	6.027.225	5.128.500
Voorzieningen	<u>398.480</u>	<u>1.681.217</u>
	6.425.704	6.809.718

Het eigen vermogen per ultimo 2018 is, als gevolg van het positief resultaat over 2018, met € 898.724 gestegen tot een bedrag van € 6.027.225.

Begroting 2019 en meerjarenbegroting 2020-2023

	Begroting	Meerjarenbegroting			
(Bedragen x € 1.000)	2019	2020	2021	2022	2023
Baten					
Omzet projecten	12.122	11.850	11.850	11.850	11.850
Additionele omzet Extern	1.265	0	0	0	0
Opbrengst detacheringen	170	147	147	147	147
Overige baten	<u>10</u>	<u>10</u>	<u>10</u>	<u>10</u>	<u>10</u>
Totaal baten (a)	13.566	12.007	12.007	12.007	12.007
Lasten					
Projectkosten	1.906	1.964	2.052	2.093	2.068
Kosten projecten Additioneel Extern	<u>1.265</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
Totaal projectkosten (b)	3.170	1.964	2.052	2.093	2.068
Dekkingsbijdrage (a-b)	10.396	10.043	9.954	9.914	9.939
Vaste bedrijfskosten (c)					
Personeelslasten	8.577	8.448	8.488	8.488	8.488
Afschrijvingen	245	227	185	141	37
Huisvestingslasten	496	491	405	409	412
Algemene kosten	<u>1.108</u>	<u>906</u>	<u>906</u>	<u>906</u>	<u>906</u>
Totaal vaste bedrijfskosten (c)	10.426	10.073	9.984	9.944	9.844
Totaal lasten (d) = (b + c)	13.596	12.037	12.037	12.037	11.912
Saldo baten en lasten (a - d)	-30	-30	-30	-30	95
Financiële baten en lasten	30	30	30	30	30
Resultaat voor belastingen	0	0	0	0	125
Belastingen	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	0	0	0	0	125

2.1 Risicomanagement

SLO geeft als kennisintensieve organisatie vanuit haar inhoudelijke expertise samen met andere belanghebbenden vorm aan het curriculum op landelijk, school- en klasniveau. Risicomanagement vormt een hulpmiddel bij het monitoren van de dynamische omgeving waarin SLO opereert, de vertaling van externe ontwikkelingen naar de interne organisatie en de daarbij behorende financiële kaders. Risicomanagement is een instrument bij het behalen van (strategische) doelstellingen, rekening houdend met de uitdagingen waar de organisatie zich zowel intern als extern voor geplaatst ziet.

De in 2016 uitgevoerde risicoanalyse identificeerde de belangrijkste risico's en hun onderliggende oorzaken. De op basis van die analyse opgeleverde rapportage gaf inzicht in aard en omvang van de belangrijkste risico's en verbeterpunten inzake de interne beheersing, alsook in de hoogte van het benodigd weerstandsvermogen. Naar aanleiding van de analyse zijn in de daaropvolgende jaren diverse aanvullende (controle)maatregelen geïmplementeerd c.q. geïntroduceerd. Deze maatregelen zijn vastgelegd in het Dashboard Risicoanalyse, dat jaarlijks geactualiseerd wordt op basis van reeds ondernomen en nog te ondernemen acties voor volgende jaren.

2.2 Kengetallen

Kengetal	Definitie kengetal	SLO incl. Educaplan BV	
		2018	2017
Rentabiliteit	Totaal resultaat / Totaal baten	0,06	-0,16*
Solvabiliteit 1	Eigen vermogen / Totaal vermogen	0,63	0,52
Solvabiliteit 2	(Eigen vermogen + voorzieningen) / Totaal vermogen	0,67	0,69
Kapitalisatiefactor	(Balanstotaal - Boekwaarde gebouwen en terreinen) / Totale baten (inclusief rentebaten)	0,62	0,72
Weerstandsvermogen	Eigen vermogen / Totale baten (inclusief rentebaten)	0,39	0,38
Quick ratio**	Vlottende activa - voorraden / Vlottende passiva	2,90	3,09
Current ratio	Vlottende activa inclusief liq.mid. / vlottende passiva	2,90	3,09

* In de Jaarrekening 2017 is in de rentabiliteitsratio per abuis de komma verkeerd geplaatst. Hier had -0,16 moeten staan.

** Aangezien SLO geen voorraden kent zijn quick ratio en current ratio gelijk.

3. Geconsolideerde balans per 31 december 2018

(Na resultaatbestemming)

	31-12-2018	31-12-2017
Activa		
Vaste activa		
Materiële vaste activa	<u>509.805</u>	<u>468.013</u>
Totaal vaste activa	509.805	468.013
Vlottende activa		
Vorderingen	197.590	240.651
Liquide middelen	<u>8.835.680</u>	<u>9.136.204</u>
Totaal vlottende activa	<u>9.033.270</u>	<u>9.376.855</u>
Totaal activa	9.543.075	9.844.868
Passiva		
Eigen vermogen	6.027.225	5.128.500
Voorzieningen	398.480	1.681.217
Kortlopende schulden	<u>3.117.370</u>	<u>3.035.150</u>
Totaal passiva	9.543.075	9.844.868

4. Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Baten			
Opbrengsten projecten	12.653.655	12.352.354	12.364.074
Additionele SLOA-omzet extern (Curriculum.nu)	2.412.860	1.874.576	989.888
Opbrengsten uit detacheringen	194.931	145.554	232.345
Overige baten	15.199	10.000	11.593
Totaal baten	15.276.644	14.382.484	13.597.900
Lasten			
Niet-personele projectkosten	4.266.846	3.644.998	2.789.705
Personeelslasten	8.212.975	8.615.441	10.544.519
Afschrijvingen	199.055	242.399	264.992
Huisvestingslasten	546.209	518.051	725.117
Algemene kosten	1.204.608	1.577.142	1.482.376
Totaal lasten	14.429.693	14.598.031	15.806.710
Saldo baten en lasten	846.951	-215.547	-2.208.810
Financiële baten en lasten	59.646	37.000	75.949
Resultaat voor belastingen	906.597	-178.547	-2.132.861
Belastingen	-7.873	-	-8.824
Totaal resultaat	898.724	-178.547	-2.141.686

5. Geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2018

	31-12-2018	31-12-2017
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo baten en lasten	846.951	-2.208.810
Gecorrigeerd voor:		
Afschrijvingen incl. boekverlies/winst	202.392	265.469
Rentebaten, niet ontvangen in boekjaar	59.146	-
	1.108.489	-1.943.341
Mutaties in:		
Voorzieningen	-1.282.737	1.459.209
Mutatie werkkapitaal		
Vorderingen	43.061	289.910
Kortlopende schulden	82.220	-104.256
Mutatie werkkapitaal	125.281	185.653
Subtotaal mutaties	-1.157.456	1.644.862
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	-48.967	-298.479
Ontvangen rentebaten	500	75.949
Betaalde winstbelasting m.b.t. operationele act.	-8.824	-
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	-57.291	-222.530
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-243.233	-293.530
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	-243.233	-293.530
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-	-
Mutatie liquide middelen	-300.524	-516.060
Stand geldmiddelen per 1 januari	9.136.204	9.652.263
Stand geldmiddelen per 31 december	8.835.680	9.136.204
Mutatie liquide middelen	-300.524	-516.060

6. Toelichting bij de geconsolideerde jaarrekening 2018

6.1 Waarderingsgrondslagen

Juridische vorm en voornaamste activiteiten

De organisatie is een stichting. De voornaamste activiteiten hebben betrekking op het bevorderen van kennis- en instrumentontwikkeling op het gebied van leerplanontwikkeling. Doelstelling daarbij is de onderwijsverbetering in Nederland. Daarbij baseert SLO zich op (nationale en internationale) ontwikkelingen in wetenschap, beleid, praktijk en maatschappij en draagt daaraan bij.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld volgens de voorschriften voor de jaarverslaggeving niet-onderwijsinstellingen en Titel 9 Boek 2 BW. Hierbij is op onderdelen afgeweken van de voorgeschreven modellen omdat dat beter aansluit bij de bedrijfsvoering en beter inzicht geeft in doelstelling en financiering van SLO. Het effect op vermogen en resultaat is nihil.

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten.

Toepassing van artikel 402 Boek 2 BW

De financiële gegevens van de organisatie zijn in de geconsolideerde jaarrekening verwerkt. Derhalve vermeldt de enkelvoudige staat van baten en lasten van de organisatie conform artikel 402 Boek 2 BW slechts het aandeel in het resultaat van organisaties waarin wordt deelgenomen na belastingen en het overige resultaat na belastingen.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

Voor zover niet anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de organisatie zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de organisatie.

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, als ook van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt

het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Grondslagen voor consolidatie

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de organisatie en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat. Groepsmaatschappijen zijn deelnemingen waarin de organisatie een meerderheidsbelang heeft, of waarin op een andere wijze een beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Dit is het geval bij SLO/Educaplan B.V. te Enschede. Deze organisatie is een 100% deelneming van SLO. SLO is de bestuurder. Bij de bepaling of beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend, worden financiële instrumenten die potentiële stemrechten bevatten en direct kunnen worden uitgeoefend, betrokken. Participaties die worden aangehouden om ze te vervreemden worden niet geconsolideerd.

Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed.

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd, evenals de binnen de groep gemaakte winsten. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd.

Financiële instrumenten

De financiële instrumenten omvatten bij SLO debiteuren en overige vorderingen, geldmiddelen, crediteuren en overige te betalen posten. Deze financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Indien instrumenten niet zijn gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten maken eventuele direct toerekenbare transactiekosten deel uit van de eerste waardering.

Na de eerste opname worden de debiteuren, overige vorderingen en geldmiddelen gewaardeerd tegen nominale waarde en de crediteuren en overige te betalen posten tegen de reële waarde.

Financiële instrumenten die deel uitmaken van een handelsportefeuille

Financiële instrumenten (activa en verplichtingen) die worden aangehouden voor handelsdoeleinden worden gewaardeerd tegen reële waarde en wijzigingen in die reële waarde worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening. In de eerste periode van waardering worden toerekenbare transactiekosten als last in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Verstrekte leningen en overige vorderingen

Verstrekte leningen en overige vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode, verminderd met bijzondere waardevermindervingsverliezen.

Overige financiële verplichtingen

Financiële verplichtingen die geen deel uitmaken van een handelsportefeuille worden tegen geamortiseerde kostprijs gewaardeerd op basis van de effectieve-rentemethode.

Grondslagen voor de omrekening van vreemde valuta

Transacties luidend in vreemde valuta worden in de betreffende functionele valuta van de organisatie omgerekend tegen de geldende wisselkoers per transactiedatum. In vreemde valuta luidende monetaire activa en verplichtingen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Niet-monetaire activa en passiva in vreemde valuta's die tegen historische kostprijs worden opgenomen, worden in euro's omgerekend tegen de geldende wisselkoersen per transactiedatum. De bij omrekening optredende valutakoersverschillen worden als last in de staat van baten en lasten opgenomen.

Materiële vaste activa

De inrichting en het inventaris worden gewaardeerd tegen de historische aanschafwaarde, onder aftrek van afschrijvingen. Er wordt lineair afgeschreven op basis van de (resterende) economische levensduur met een restwaarde van nul. De gehanteerde afschrijvingsperiode is tien jaar, met uitzondering van hardware: deze wordt in vier jaar afgeschreven. In Utrecht wordt sinds 1/7/2017 gehuurd van de PO-raad voor een periode van 7 jaar, per 1/7/2020 is er een breakopties en worden verbouwingskosten met een eventuele restwaarde verrekend. Deze kosten bedroegen € 137.000 en worden in 3 jaar afgeschreven. Voor het CMS (Content Management Systeem) staat een investering gepland van € 400.000 (afschrijven in 4 jaar), deze gaat in de loop van 2018 van start. Als aanloopkosten zijn meegenomen € 78.000 aan ondersteuning. Deze worden geactiveerd als de aanbesteding rond is en contracten ondertekend worden. Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd indien zij de gebruiksduur van het object verlengen.

Financiële vaste activa

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde. Bij de bepaling van de nettovermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de organisatie gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Wanneer de organisatie garant staat voor de schulden van de betreffende deelneming wordt een voorziening gevormd. Deze voorziening wordt primair ten laste van de vorderingen op deze deelneming gevormd en voor het overige onder de voorzieningen ter grootte van het aandeel in de door de deelneming geleden verliezen, dan wel voor de verwachte betalingen door de organisatie ten behoeve van deze deelneming.

Bijzondere waardeverminderingen of vervreemding van vaste activa

Vaste activa met een lange levensduur dienen te worden beoordeeld op bijzondere waardeverminderingen wanneer wijzigingen of omstandigheden zich voordoen die doen vermoeden dat de boekwaarde van een actief niet terugverdiend zal worden. De terugverdienmogelijkheid van activa die in gebruik zijn, wordt bepaald door de boekwaarde van een actief te vergelijken met de toekomstige netto-kasstromen die het actief naar verwachting zal genereren.

Wanneer de boekwaarde van een actief hoger is dan de geschatte toekomstige kasstroom, wordt een bedrag voor impairment ten laste van het resultaat geboekt voor het verschil tussen de boekwaarde en de actuele waarde van het actief. Voor verkoop worden beschikbare activa gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere actuele waarde, onder aftrek van verkoopkosten.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde onder aftrek van een voorziening voor oninbaarheid. Voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de inbaarheid van de vorderingen.

Eigen vermogen

Onder het eigen vermogen worden de algemene reserve en het bestemmingsfonds publiek (egaliseringsreserve) gepresenteerd. De algemene reserve bestaat uit de reserves die ter vrije beschikking staan van het Bestuur. Indien een beperktere bestedingsmogelijkheid door een derde is aangebracht, dan is het aldus afgezonderde deel van het eigen vermogen aangeduid als bestemmingsfonds.

Voorzieningen

Onder de voorzieningen worden de personele voorzieningen en de overige voorzieningen gepresenteerd.

Personeelsvoorzieningen

De voorziening heeft betrekking op de in het verleden overeengekomen personele regelingen in verband met reorganisatie en herstructurering. De verplichtingen voortvloeiend uit deze regelingen zijn hierin opgenomen.

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de contante waarde van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, leeftijd en arbeidsduur en blijfkansen. Er is een disconteringsvoet van 1% gehanteerd.

Reorganisatievoorziening

SLO heeft in 2018, in opdracht van haar opdrachtgever, een noodzakelijke transitie gemaakt naar een wendbare netwerkorganisatie die vanuit het concept van cocreatie in samenwerking met leraren en andere externe deskundigen haar producten en diensten realiseert.

De bepaling van de voorziening is gebaseerd op een door SLO opgestelde berekening, waarin de volgende punten zijn meegenomen:

1. Arbeidsvoorwaardelijke regelingen zoals in de cao opgenomen en met de OR overeengekomen;
2. Wettelijke regelingen
3. Het Sociaal Plan

Per medewerker welke door de hierboven genoemde transitie geraakt werden werd op basis van vastgestelde documenten en gesprekken een inschatting gemaakt van de totale kosten welke noodzakelijk waren om de transitie binnen de gestelde termijn te effectueren. Er werd in 2017 een voorziening getroffen van € 1.431.646, waaraan in 2018 een bedrag van € 1.242.982 is onttrokken. Het restantbedrag van € 188.663 zal in 2019 en volgende jaren voornamelijk nog worden aangewend voor het betalen van pensioenpremies voor diegenen die vanwege de reorganisatie een uitkering in het kader van de Werkloosheidswet ontvangen. Vanwege wettelijke regelingen zal deze voorziening minimaal 38 maanden na 1 oktober 2018 kunnen worden aangesproken.

Kortlopende schulden

Schulden met een op balansdatum resterende looptijd van ten hoogste één jaar worden aangeduid als kortlopend.

Het saldo van projecten uit hoofde van werk in opdracht van derden leidt tot een vordering of een schuld op de balans. Het saldo wordt per project bepaald. Een eventueel noodzakelijke voorziening op een project uit hoofde van werk in opdracht van derden wordt in mindering gebracht op onderhanden projecten.

De onderhanden projecten zijn tegen bestede kosten minus de aan afnemers in rekening gebrachte termijnen op de balans opgenomen. Het saldo is gecorrigeerd met de in het verslagjaar gerealiseerde kosten van onderhanden projecten, en opgenomen als baten en lasten in de exploitatierekening.

Voorziening verliesprojecten

Onder een verliesproject wordt verstaan een project waarin de onvermijdbare kosten om aan de contractuele verplichtingen te voldoen de verwachte opbrengsten overtreffen. Per project is de eventueel noodzakelijke voorziening bepaald rekening houdend met de geschatte kosten om aan de contractuele verplichtingen te voldoen.

Tenzij dit anders is aangegeven worden de voorzieningen opgenomen tegen de nominale waarde.

Toevoegingen aan voorzieningen vinden plaats ten laste van de staat van baten en lasten. Uitgaven vinden rechtstreeks plaats ten laste van de voorzieningen.

Een voorziening in verband met verplichtingen als bedoeld in artikel 2:374 lid 1, eerste volzin BW wordt uitsluitend opgenomen indien op de balansdatum aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- de rechtspersoon heeft een verplichting (in rechte afdwingbaar of feitelijk)
- het is waarschijnlijk dat voor de afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen noodzakelijk is, en
- er kan een betrouwbare schatting worden gemaakt van de omvang van de verplichting.

Schuld MOCW

Met ingang van 1 oktober 2016 heeft SLO als SLOA-gesubsidieerde instelling te maken met de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. Deze hebben betrekking op de programmering en uitvoering 2017. De nieuwe regeling heeft gevolgen voor de eindafrekening en egalisatiereserve.

De egalisatiereserve is bedoeld om de SLOA-instellingen de mogelijkheid te bieden om, na toestemming van OCW, voor sommige activiteiten meer en voor andere juist minder kosten te maken.

Door de invoering van de egalisatiereserve is een tekort of overschot op een project niet langer meer de aangelegenheid van de projectleider en manager. De gevolgen werken namelijk nu direct door op organisatieniveau en vraagt dan ook om centrale sturing.

Als er geen akkoord is van OCW op aanpassingen gedurende het uitvoeringsjaar kan er bij de vaststelling van de jaarrekening geconstateerd worden dat er sprake is van onrechtmatige uitgaven. Hier ligt een financieel risico voor SLO. Het instrument van de egalisatiereserve en de meldingsplicht moeten leiden tot besluitvorming op organisatieniveau binnen SLO.

Het uitgangspunt is dat er op beschikkingsniveau wordt afgerekend. De instellingssubsidies van Blok A en C mogen dus ieder in zijn totaliteit worden afgerekend (egaliseren of terugbetalen), terwijl de instellingssubsidies van Blok B en D per project dienen te worden afgerekend (egaliseren of terugbetalen). Projectsubsidies (= additioneel) worden ook per project afgerekend maar mogen niet worden geëgaliseerd (dus terugbetalen of bijbetalen).

Tevens dienen bij projecten > € 125.000 afwijkingen van afzonderlijk begrote posten binnen een project te worden toegelicht indien ze afwijken met meer dan 20% met een minimum van € 25.000.

Personeelsbeloningen/pensioenen

SLO heeft voor haar werknemers een toegezegde pensioenregeling. Hiervoor in aanmerking komende werknemers hebben op de pensioengerechtigde leeftijd recht op een pensioen dat is gebaseerd op het gemiddeld verdiende loon berekend over de jaren dat de werknemer pensioen heeft opgebouwd bij SLO. De verplichtingen, die voortvloeien uit deze rechten van haar personeel, zijn ondergebracht bij het bedrijfstakpensioenfonds ABP. SLO betaalt hiervoor premies welke deels door de werkgever wordt betaald en deels door de werknemer. De pensioenrechten worden jaarlijks geïndexeerd, indien en voor zover de dekkingsgraad van het pensioenfonds (het vermogen van het pensioenfonds gedeeld door haar financiële verplichtingen) dit toelaat. Per 1 januari 2016 diende het pensioenfonds een dekkingsgraad van ten minste 104,5% te hebben. De beleidsdekkingsgraad bedroeg toen 91,2%. Sinds 1 januari 2015 gelden nieuwe regels voor pensioenfondsen. Daarbij hoort ook een nieuwe berekening van de dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste twaalf dekkingsgraden. Door een gemiddelde te gebruiken zal de dekkingsgraad nu minder sterk schommelen. De pensioenregels schrijven voor dat de beleidsdekkingsgraad 128% moet zijn. Dan is er voldoende financiële buffer. Ook is wettelijk bepaald dat de beleidsdekkingsgraad niet langer dan 5 jaar onder 104,2% mag liggen. Dan moeten de pensioenen worden verlaagd.

De beleidsdekkingsgraad per ultimo december 2018 bedroeg 103,8%. SLO heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in geval van een tekort bij het pensioenfonds, anders dan het effect van hogere toekomstige premies. SLO heeft daarom alleen de verschuldigde premies tot en met het einde van het boekjaar in de jaarrekening verantwoord.

Opbrengsten projecten

SLOA-opbrengsten

De opbrengsten uit projecten SLOA regulier en incidentele SLOA-opdrachten worden in de staat van baten en lasten als baten opgenomen voor een bedrag gelijk aan de kosten indien zeker is dat deze kosten declarabel zijn. Een eventueel positief resultaat wordt genomen naar rato van het stadium van voltooiing van

de transactie op verslagdatum (de zogeheten percentage of completion methode). Het stadium van voltooiing wordt bepaald aan de hand van beoordelingen van de in het verslagjaar verrichte werkzaamheden. Eventuele batige saldi tussen toegekende subsidie (beschikking) en toegerekende kosten worden toegevoegd aan het bestemmingsfonds publiek (egalisatiereserve). Voor een eventueel verwacht negatief resultaat wordt een voorziening getroffen die in mindering is gebracht op de onderhanden projecten.

Omzet overig

De opbrengsten uit de overige niet-SLOA-projecten worden in de staat van baten en lasten opgenomen voor een bedrag gelijk aan de in het verslagjaar gerealiseerde kosten. Een eventueel positief resultaat wordt genomen na voltooiing van de gehele transactie (de zogeheten completed contract methode).

Aandeel in het resultaat van organisaties waarin wordt deelgenomen

Het aandeel in het resultaat van organisaties waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de groep in de resultaten van deze deelnemingen.

De resultaten van deelnemingen die gedurende het boekjaar zijn verworven of afgestoten, worden vanaf het verwervingsmoment respectievelijk tot het moment van afstoting verwerkt in het resultaat van de groep.

Belastingen

Belastingen omvatten de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en latente belastingen. De belastingen worden in de staat van baten en lasten opgenomen, behoudens voor zover deze betrekking hebben op posten die rechtstreeks in het eigen vermogen worden opgenomen, in welk geval de belasting in het eigen vermogen wordt verwerkt.

De over het boekjaar verschuldigde en verrekenbare belasting is de naar verwachting te betalen belasting over de belastbare winst over het boekjaar, berekend aan de hand van belastingtarieven die zijn vastgesteld op verslagdatum, dan wel waartoe materieel al op verslagdatum is besloten, en eventuele correcties op de over voorgaande jaren verschuldigde belasting.

Voor latente belastingen wordt een voorziening getroffen voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en verplichtingen ten behoeve van de financiële verslaggeving en de fiscale boekwaarde van die posten.

Er wordt uitsluitend een actieve belastinglatentie opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er in de toekomst belastbare winsten beschikbaar zullen zijn die voor de realisatie van het tijdelijke verschil kunnen worden aangewend. Actieve belastinglatenties worden per iedere verslagdatum herzien en verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat het daarmee samenhangende belastingvoordeel zal worden gerealiseerd. Aan de fiscale eenheid voor de omzetbelasting tussen SLO en SLO/Educaplan BV is per ultimo 2018 een einde gekomen als gevolg van de opheffing van Educaplan BV per 31-12-2018.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Kasstromen in buitenlandse valuta's zijn herleid naar euro's met gebruikmaking van de gewogen gemiddelde omrekeningskoersen voor de betreffende periodes.

7. Toelichting op de geconsolideerde balans

Het verloop van de materiële vaste activa ziet er als volgt uit:

	Inrichting/ inventaris	Hardware	VBM *	Verbou- wing	Totaal
Stand per 1 januari 2018					
Aanschafprijs	1.751.746	928.889	78.247	137.355	2.896.237
Cumulatieve afschrijvingen en waardevermindering	-1.652.931	-752.400		-22.893	-2.428.224
Boekwaarde	98.815	176.489	78.247	114.462	468.013
Mutaties in de boekwaarde:					
Investerings	520	33.614	209.099	0	243.233
Desinvesteringen (aanschafwaarde)	-4.459	-326.438		0	-330.897
Afschrijvingen	-54.023	-76.054	-23.193	-45.785	-199.055
Terugneming waardevermindering (cum. Afschr.)	4.459	324.051		0	328.510
Saldo	-53.503	-44.827	185.907	-45.785	41.791
Stand per 31 december 2018					
Aanschafprijs	1.747.807	636.064	287.346	137.355	2.808.573
Cumulatieve afschrijvingen en waardevermindering	-1.702.496	-504.403	-23.193	-68.677	-2.298.768
Boekwaarde	45.312	131.662	264.154	68.677	509.805

* De post VBM (Vaste bedrijfsmiddelen) bestaat uit aanschaf, investeringen en afschrijvingen voor het Content Management Systeem (CMS).

	31-12-2018	31-12-2017
Vorderingen		
Debiteuren	16.099	110.834
Overige vorderingen	210	4.317
Overlopende activa	181.280	125.500
Af: Voorzieningen wegens oninbaarheid	0	0
	197.590	240.651
<i>Uitsplitsing</i>		
Overige vorderingen		
Voorschotten aan personeel (looptijden < 1 jaar)	210	4.317
	210	4.317
Overlopende activa		
Nog te ontvangen rente	59.146	474
Overige nog te ontvangen bedragen	12.937	9.100
Vooruitbetaalde huur	22.946	38.327
Vooruitbetaalde onderhoudslicenties	15.891	33.939
Vooruitbetaling NOT	29.960	0
Overige vooruitbetaalde bedragen	40.401	43.660
	181.280	125.500
Liquide middelen		
Kasmiddelen	2.555	3.078
Tegoeden op bank- en girorekeningen	8.833.125	9.133.126
	8.835.680	9.136.204
De liquide middelen zijn terstond opeisbaar.		
Eigen vermogen		
Stand per 1 januari	5.128.500	7.270.186
Mutatie bestemmingsfonds publiek	274.860	0
Mutatie vrije reserve	623.864	-2.141.686
Stand per 31 december	6.027.225	5.128.500

Voorzieningen

	Personeels- voorzieningen	Voorziening verlies- projecten	Totaal
Stand per 1 januari 2018	1.681.217	123.640	1.804.857
Dotaties	17.255	-	17.255
Onttrekkingen	1.299.993	-	1.299.993
Vrijval	-	51.318	51.318
Stand per 31 december 2018	398.480	72.322	470.802
Presentatie bij onderhanden projecten	-	-72.322	-72.322
Stand na presentatie	398.480	-	398.480

Uitsplitsing

	Jubileum- uitkeringen	Externe mobiliteit	Reorgani- satie(oud)	Reorgani- satie(nieuw)	Totaal
	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2018	216.076	8.943	24.553	1.431.646	1.681.217
Dotaties	17.255	-	-	-	17.255
Onttrekkingen	32.458	-	24.553	1.242.982	1.299.993
Vrijval	-	-	-	-	-
Stand per 31 december 2018 ⁽¹⁾	200.873⁽¹⁾	8.943	0	188.663	398.480

⁽¹⁾ Hiervan betreft € 170.743 langlopende verplichtingen (langer dan een jaar).

	31-12-2018	31-12-2017
Kortlopende schulden		
Voorgefactureerde en -ontvangen termijnen OHW	135.473	37.002
Crediteuren	529.452	799.669
OCW/EZ	600.395	369.522
Belastingen en premies sociale verzekeringen	583.177	524.357
Schulden ter zake van pensioenen	120.086	118.173
Overige kortlopende schulden	-	-
Overlopende passiva	1.148.787	1.186.426
	3.117.370	3.035.150

	31-12-2018	31-12-2017
<i>Uitsplitsing</i>		
Toelichting onderhanden projecten		
Onderhanden projecten (projectkosten)	-460.440	-30.088
Bij: gedeclareerde termijnen	529.452	-56.550
Bij: verwerkte verliezen *	72.322	123.640
Onderhanden projecten	135.473	37.002
 OCW/EZ		
Onderwijs, cultuur en wetenschappen	494.195	263.321
Economische zaken	106.200	106.201
	600.395	369.522
OCW/EZ 2017: Aangepast Project 7045 Doorloopscholen nieuwe wiskunde examenprogramma abusievelijk € 75.975 opgenomen onder EZ i.p.v. onder OCW.		
 Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Loonheffing	565.562	490.132
Omzetbelasting	17.615	34.225
	583.177	524.357
 Overige kortlopende schulden		
Overige	-	-
 Overlopende passiva		
Vakantietoeslag	266.943	301.575
Vakantiedagen	466.727	606.150
Accountants- en administratiekosten	27.830	25.385
Overige	387.287	253.317
	1.148.787	1.186.426

De post Overige bestaat voornamelijk uit de verplichting betreffende inhuur van personeel vanuit diverse (onderwijs)organisaties.

8. Financiële instrumenten

Algemeen

SLO maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten die SLO blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. Deze instrumenten betreffen posten die in de balans zijn opgenomen, zoals vorderingen en schulden. De instelling handelt niet in deze financiële instrumenten en hanteert procedures en gedragsrichtlijnen zoals voor haar voorgeschreven om de omvang van het kredietrisico bij tegenpartijen te beperken.

Kredietrisico

De vorderingen uit hoofde van debiteuren zijn over het algemeen beperkt van omvang evenals het kredietrisico op deze vorderingen.

Renterisico

Het renterisico is nihil aangezien er geen sprake is van opgenomen leningen.

Reële waarde

De reële waarde van de in de balans verantwoorde financiële instrumenten, zijnde vorderingen, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

De huurovereenkomst voor het kantoorpand is Enschede (2680m²) die per 1 februari 2008 werd aangegaan is beëindigd per 1 februari 2018. Per diezelfde datum is voor dit pand een nieuwe overeenkomst voor 1641 m² aangegaan voor de periode 1-2-2018 tot 1-7-2020 met een aanvangsjaarprijs van € 275.357. De bestaande bankgarantie (€ 83.750) is meegegaan naar de nieuwe overeenkomst.

Op 1 juli 2017 is met de Vereniging PO-raad een onderhuurovereenkomst aangegaan voor een nevenlocatie van 480 m² voor de duur van 7 jaar; lopende tot en met 30 juni 2024. In de onderhuurovereenkomst is een eenmalige breakoptie opgenomen die het recht geeft de overeenkomst tussentijds te beëindigen per 30 juni 2020. SLO verplicht zich tot het aanhouden van een voorziening ad € 23.000 voor de juiste nakoming van haar verplichtingen uit hoofde van de overeenkomst.

De aanvangshuurprijs van het gehuurde bedraagt op jaarbasis € 69.412 (inclusief 3,5% btw-compensatie). De servicekosten verhuurder bedragen op jaarbasis € 22.634, de servicekosten VO-raad op jaarbasis € 60.000. Als incentive is overeengekomen dat SLO 16 maanden geen huurpenningen aan Vereniging PO-raad is verschuldigd verdeeld over de jaren 2017 t/m 2023.

De verbouwingskosten (€ 137.355) zijn in 2017 als investering meegenomen en worden in 3 jaar afgeschreven.

Overzicht van alle huur- en leaseverplichtingen (x € 1.000)

Soort	Locatie	van	t/m	2019	2020	2021	2022	2023	2024	totaal
Huur	Enschede	1-2-2018	1-7-2020	279	140					419
Huur	Utrecht	1-7-2017	30-6-2024	90	90	90	90	90	50	500
Servicekosten	Utrecht	1-7-2017	30-6-2024	60	60	60	nacalc*	nacalc*	nacalc*	180
			Totaal	429	289	150	90	90	50	1.098

* Worden doorberekend op basis van werkelijke kosten

Overzicht van investeringsverplichtingen (x € 1.000)

Soort/Cred.	Locatie	van	t/m	2019	2020	2021	2022	2023	2024	totaal
Gridd	Enschede	1-6-2018	28-2-2019	29						29
InfoProjects	Enschede	1-11-2018	1-3-2019	11						11
			Totaal	40	0	0	0	0	0	40

Overzicht van alle overige verplichtingen (x € 1.000)

Soort/Cred.	Locatie	van	t/m	2019	2020	2021	2022	2023	2024	totaal
InfoProjects	Enschede	31-5-2019	31-5-2021	25	44	18				87
InfoProjects	Enschede	25-2-2019	25-4-2019	11						11
Canon	Enschede	29-9-2015	29-9-2020	7	5					12
Equinix	Enschede	1-10-2008	1-10-2011	30						30
Vodafone	Enschede	23-1-2017	23-1-2019	34						34
			Totaal	107	49	18	0	0	0	174

8.1 Toelichting op geconsolideerde staat van baten en lasten

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Opbrengst projecten			
Reguliere SLOA-omzet	10.739.015	10.599.999	9.542.747
Additionele SLOA-omzet	1.335.774	1.452.355	2.289.204
Omzet overig (niet SLOA)	527.548	300.000	525.680
Verliezen op onderhanden werk	51.318	0	6.443
	12.653.655	12.352.354	12.364.074
Additionele SLOA-omzet Extern			
Curriculum.nu werkbudget(2018)/Onderwijs 2032(2017)	2.412.860	1.874.576	989.888
Opbrengsten uit detacheringen			
Detacheringen	194.931	145.554	232.345
Overige opbrengsten			
Royalty's educatieve uitgevers	11.974	10.000	12.016
Omzet publicaties	-	-	-
Omzet algemeen	3.226	-	-423
	15.199	10.000	11.593
Niet-personele projectkosten			
Honoraria projecten	726.650	899.865	688.162
Kosten cocreatie	0	0	0
Reis-, verblijf-, vergader- en conferentiekosten	187.429	577.981	276.750
Publicatiekosten	68.226	214.076	128.763
Overige activiteitenkosten	871.754	78.500	706.142
Projectkosten additioneel extern (Curriculum.nu)	2.412.786	1.874.576	989.888
	4.266.846	3.644.998	2.789.705
Personeelslasten			
Lonen en salarissen	8.052.011	8.260.441	8.718.646
Overige personele lasten	160.964	355.000	1.825.873
	8.212.975	8.615.441	10.544.519
<i>Uitsplitsing</i>			
<i>Lonen en salarissen</i>			
Bruto salarissen	5.318.124	5.409.601	5.804.982
Vakantiegelduitkering	415.795	441.402	472.351
Eindejaarsuitkering	468.637	496.507	532.921
Sociale lasten	894.168	933.930	859.287
Pensioenpremies	955.287	979.001	1.049.106
Lonen en salarissen	8.052.011	8.260.441	8.718.646

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
<i>Overige personele lasten</i>			
Personeel niet in loondienst	80.873	0	24.521
Ontslaguitkeringen	-	-	-
Reiskosten woon-werkverkeer	40.051	50.000	48.486
Sociale en medische begeleiding	40.843	40.000	21.983
Wervingskosten	26.069	15.000	39.360
Deskundigheidsbevordering	137.656	250.000	136.605
Overig	-164.528	0	1.554.918
Overige personele lasten	160.964	355.000	1.825.873

Personeelsbestand

Onderstaand een overzicht van de personeelsstanden in aantallen en FTE's per ultimo van het jaar verdeeld naar personeelscategorieën:

	2018		2017	
	Aantal	FTE	Aantal	FTE
Bestuur	2	2	2	2
Primair	68	55,7	72	59,6
Ondersteuning	28	23,1	33	28,03
Totaal	98	80,8	107	89,63

Afschrijvingen

Afschrijving inventaris	54.023	PM	163.126
Afschrijving hardware	76.054	PM	78.974
Afschrijving verbouw	45.785	PM	22.893
Afschrijving CMS	23.193	PM	0
	199.055	242.399	264.992

Huisvestingslasten

Huur	435.155	432.051	532.454
Onderhoud	4.223	10.000	19.890
Energie en water	-3.456	5.000	61.767
Schoonmaakkosten	72.807	40.000	98.478
Heffingen	10.120	1.000	9.807
Overige huisvestingskosten	27.360	30.000	2.722
	546.209	518.051	725.117

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Algemene kosten			
Advieskosten	50.750	27.000	72.117
Administratiekosten	96.565	124.015	122.422
Accountantskosten	61.310	40.000	57.450
Reis-,verblijf-,verg.-en conf.	369.800	335.000	379.613
Drukwerk en reproductie	123.005	163.500	73.838
Diensten door derden	202.186	468.456	396.642
Inventaris, machine en autokst.	171.348	184.519	102.688
Kosten lidmaatschappen en contributies	23.957	48.000	44.913
Representatie	44.900	95.000	154.888
Assurantie	38.346	38.412	33.673
Overige administratiekosten	22.443	53.240	55.211
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	0	-	-11.078
	1.204.608	1.577.142	1.482.376
Financiële baten en lasten			
Rentebaten	59.646	37.000	75.949
	59.646	37.000	75.949
Resultaat voor belastingen	906.597	-178.547	-2.132.861
Belastingen	-7.873	-	-8.824
Totaal Resultaat	898.724	-178.547	-2.141.686

Transacties met verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de stichting, haar deelnemingen en hun bestuurders en leidinggevende functionarissen.

Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet zakelijke grondslag.

In de normale bedrijfsactiviteiten koopt en verkoopt de stichting diensten van en aan een verbonden partij waarin de onderneming een belang van 100% bezit. Deze transacties worden op zakelijke grondslag uitgevoerd tegen voorwaarden die vergelijkbaar zijn met die van transacties met derden (tegen kostprijs).

In 2018 bedroegen de verkopen van diensten aan verbonden partijen, zijnde SLO/Educaplan BV, € 134.606 (2017: € 271.745). Per 31 december 2018 bedraagt de vordering op SLO/Educaplan BV € 1.433.819 (2017: € 1.175.870).

9. Enkelvoudige balans per 31 december 2018

(na resultaatbestemming)

	31-12-2018	31-12-2017
Activa		
Vaste activa		
Materiële vaste activa	509.805	468.013
Totaal vaste activa	509.805	468.013
Vlottende activa		
Vorderingen	622.243	292.998
Liquide middelen	8.398.174	9.051.571
Totaal vlottende activa	9.020.417	9.344.569
Totaal activa	9.530.222	9.812.582
Passiva		
Eigen vermogen		
Bestemmingsfonds publiek	274.860	0
Vrije reserve	5.752.365	5.128.500
	6.027.225	5.128.500
Voorzieningen	398.480	1.681.217
Kortlopende schulden	3.104.518	3.002.864
Totaal passiva	9.530.222	9.812.582

10. Enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Baten			
Baten werk in opdracht van derden	12.084.325	12.352.354	11.831.811
Additionele SLOA-omzet Extern	2.412.860	1.874.576	989.888
Detacheringen	194.931	145.554	232.345
Overige baten	-868	10.000	-423
Totaal baten	14.691.248	14.382.484	13.053.621
Lasten			
Niet-personele projectkosten	3.715.791	3.644.998	2.291.840
Personeelslasten	8.212.975	8.615.441	10.544.519
Afschrijvingen	199.055	242.399	264.992
Huisvestingslasten	546.209	518.051	725.117
Overige lasten	1.178.140	1.577.142	1.444.787
Totaal lasten	13.852.169	14.598.031	15.271.256
Saldo baten en lasten	839.079	-215.547	-2.217.635
Financiële baten en lasten	59.646	37.000	75.949
Resultaat voor belastingen	898.724	-178.547	-2.141.686
Belastingen	-	-	-
Totaal resultaat	898.724	-178.547	-2.141.686

11. Toelichting bij de enkelvoudige jaarrekening 2018

11.1 Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening maakt deel uit van de jaarrekening 2018 van de organisatie.

Ten aanzien van de enkelvoudige staat van baten en lasten van de organisatie is gebruik gemaakt van de vrijstelling ingevolge artikel 2:402 BW.

Voor zover posten uit de enkelvoudige balans en de enkelvoudige staat van baten en lasten hierna niet nader zijn toegelicht, wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gelijk aan die voor de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten.

Resultaat deelnemingen

Het aandeel in het resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de stichting in de resultaten van deze deelnemingen. Resultaten op transacties, waarbij overdracht van activa en passiva tussen de stichting en haar deelnemingen en tussen deelnemingen onderling heeft plaatsgevonden, zijn niet verwerkt voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

11.2 Toelichting op de enkelvoudige balans 2018

Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa ziet er als volgt uit:

	Inrichting/ inventaris	Hardware	VMB*	Verbouwing	Totaal
Stand per 1 januari 2018					
Aanschafprijs	1.751.746	928.889	78.247	137.355	2.896.237
Cumulatieve afschrijvingen en waardevermind.	-1.652.931	-752.400		-22.893	-2.428.224
Boekwaarde	98.815	176.489	78.247	114.462	468.013
Mutaties in de boekwaarde:					
Investerings	520	33.614	209.099	0	243.233
Desinvesteringen (aanschafwaarde)	-4.459	-326.438		0	-330.897
Afschrijvingen	-54.023	-76.054	-23.193	-45.785	-199.055
Terugneming van waardevermind. (cum. Afschr.)	4.459	324.051		0	328.510
Saldo	-53.503	-44.827	185.907	-45.785	41.791
Stand per 31 december 2018					
Aanschafprijs	1.747.807	636.064	287.346	137.355	2.808.573
Cumulatieve afschrijvingen en waardevermind.	-1.702.496	-504.403	-23.193	-68.677	-2.298.768
Boekwaarde	45.312	131.662	264.154	68.677	509.805

* De post VBM (Vaste bedrijfsmiddelen) bestaat uit aanschaf, investeringen en afschrijvingen voor het Content Management Systeem (CMS)

		31-12-2018	31-12-2017
Vorderingen			
Debiteuren		10.453	23.076
Groepsmaatschappijen	1.433.819	1.175.870	
Af: Voorziening deelneming	<u>995.075</u>	1.026.566	
Saldo Groepsmaatschappijen		438.744	149.305
Overige vorderingen		210	4.217
Overlopende activa		172.836	116.400
Af: Voorzieningen wegens oninbaarheid		<u>0</u>	<u>0</u>
		622.243	292.998

De voorziening deelneming wordt gevormd in verband met het negatieve eigen vermogen van de 100% deelneming SLO/Educaplan B.V.

Per ultimo 2017 bedroeg het negatieve eigen vermogen van de deelneming € 1.026.566, het positieve resultaat van 2018 bedroeg € 31.491, waardoor per ultimo 2018 een negatief eigen vermogen resulteert van € 995.075.

De vordering op Educaplan B.V. wordt om die reden met € 995.075 gecorrigeerd tot € 438.744 Het gecorrigeerde bedrag is opgenomen onder overige voorzieningen.

	31-12-2018	31-12-2017
Overige vorderingen		
Voorschotten aan personeel	210	4.217
	210	4.217
<i>De looptijden van de voorschotten aan het personeel zijn kleiner dan een jaar.</i>		
Overlopende activa		
Nog te ontvangen rente	59.146	474
Overige nog te ontvangen bedragen	4.493	0
Vooruitbetaalde huur	22.946	38.327
Vooruitbetaalde onderhoudslicenties	15.891	33.939
Vooruitbetaalde vakbeurs NOT	29.960	0
Overige vooruitbetaalde bedragen	40.401	43.660
	172.836	116.400
Liquide middelen		
Kasmiddelen	2.555	3.078
Tegoeden op bank- en girorekeningen	8.395.619	9.048.492
	8.398.174	9.051.571
De liquide middelen zijn terstond opeisbaar.		

	31-12-2018	31-12-2017
Eigen vermogen		
Stand per 1 januari*	5.128.500	7.270.186
Stand bestemmingsfonds publiek 31-12	274.860	-
Stand vrije reserve 31-12	5.752.365	5.128.500
Stand per 31 december	6.027.225	5.128.500
<i>Stand bestemmingsfonds publiek 1 januari</i>	-	0
Vaststelling subsidie OCW 2015 (OND/ODV-2016/13492 u)	-	0
<i>Gewijzigde stand 1 januari na vaststelling OCW</i>	-	-
 Resultaat boekjaar inclusief rente baten		
Geconsolideerde resultaat boekjaar	898.724	-2.141.686
Resultaat deelneming	-31.491	-35.298
Rentebaten toe te rekenen aan EV SLO	-59.646	-75.949
Correctie BFP vanuit vrije reserve	274.860	1.971.069
Correctie BFP vanuit vrije reserve	-807.588	281.863
Stand per 31 december	274.860	-
 <i>Stand vrije reserve 1 januari</i>	5.128.500	7.270.186
Vaststelling subsidie OCW 2015 (OND/ODV-2016/13492 u)	-	-
Dotatie ten gunste van publiek uit vrije reserve	807.588	-281.863
Dotatie ten gunste van publiek uit vrije reserve	-274.860	-1.971.069
Resultaat deelneming en rente baten	91.137	111.247
Stand per 31 december	5.752.365	5.128.500

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft bepaald dat een bestemmingsfonds publiek gevormd moet worden. Dit fonds bedraagt maximaal 10% van de over het laatste kalenderjaar verleende subsidies.

Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen is als volgt:

	Personeels- voorzie- ningen	Voorziening verlies- projecten	Overige voorzieningen	Totaal
Stand per 1 januari 2018	1.681.217	0	1.026.566	2.707.783
Dotaties	17.255	0	0	17.255
Onttrekkingen	1.299.993	0	0	1.299.993
Vrijval	0	0	-31.491	-31.491
Stand per 31 december 2018	398.480	0	995.075	1.393.554
Presentatie bij groepsmaatschappijen	0		-995.075	-995.075
Stand na presentatie	398.480	0	0	398.480

	Jubileum- uitkeringen	Externe mobiliteit	Reorgani- satie(oud)	Reorgani- satie(nieuw)	Totaal
Stand per 1 januari 2018	216.076	8.943	24.553	1.431.646	1.681.217
Dotaties	17.255	0	0	0	17.255
Onttrekkingen	32.458	0	24.553	1.242.982	1.299.993
Vrijval				0	0
Stand per 31 december 2018	200.873	8.943	0	188.663	398.480

Voor een nadere toelichting met betrekking tot deze informatie wordt verwezen naar pagina 33.

	31-12-2018	31-12-2017
Kortlopende schulden		
Voorgefactureerde en -ontvangen termijnen OHW	104.863	-3.422
Crediteuren	528.901	796.717
OCW/EZ	600.395	369.522
Schulden aan groepsmaatschappijen	-	-
Belastingen en premies sociale verzekeringen	601.486	534.661
Schulden ter zaken van pensioenen	120.086	118.173
Overige kortlopende schulden	-	-
Overlopende passiva	1.148.787	1.187.214
	3.104.518	3.002.864

	31-12-2018	31-12-2017
<i>Uitsplitsing</i>		
Toelichting onderhanden projecten		
Onderhanden projecten (projectkosten)	-541.715	
Bij: gedeclareerde termijnen	650.001	0
Bij: projectkosten	-3.422	-3.422
Bij: overig	-	0
	104.863	-3.422

OCW/EZ		
Onderwijs, cultuur en wetenschap	494.195	263.321
Economische zaken	106.200	106.201
	600.395	369.522

Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Loonheffing	565.562	490.132
Omzetbelasting	35.924	44.529
	601.486	534.661

Overige kortlopende schulden		
Overige	-	-
	-	-

	31-12-2018	31-12-2017
Overlopende passiva		
Vakantietoeslag	266.943	301.575
Vakantiedagen	466.727	606.150
Accountants- en administratiekosten	27.830	25.385
Overige	<u>387.287</u>	<u>254.104</u>
	1.148.787	1.187.214

De post Overige bestaat voornamelijk uit de verplichting betreffende inhuur van personeel vanuit diverse (onderwijs)organisaties.

OCW/EZ: 2017 OCW/EZ 2017: Aangepast Project 7045 Doorloopscholen nwe wiskunde examenprogramma abusievelijk € 75.975 opgenomen onder EZ i.p.v. onder OCW.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Voor een nadere toelichting met betrekking tot deze informatie wordt verwezen naar de pagina's 35 en 36.

11.3 Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten 2018

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Baten werk in opdracht van derden			
Reguliere SLOA-omzet	10.739.015	10.599.999	9.542.747
Additionele SLOA-omzet	1.335.774	1.452.355	2.289.204
Omzet overig (niet SLOA)	9.536	300.000	-140
Verliezen op onderhanden werk	-	-	-
	12.084.325	12.352.354	11.831.811
Additionele SLOA-omzet Extern			
Curriculum.nu werkbudget (2018)/Onderwijs 2032(2017)	2.412.860	1.874.576	989.888
Overige opbrengsten			
Detacheringen	194.931	145.554	232.345
Overige opbrengsten			
Royalty's educatieve uitgevers	-	10.000	-
Omzet publicaties	-	-	-
Omzet algemeen	-868	-	-423
	-868	10.000	-423
Niet-personele projectkosten			
Honoraria projecten	722.783	899.865	659.303
Kosten cocreatie	-	-	-
Reis-, verblijf-, vergader- en conferentiekosten	154.265	577.981	247.044
Publicatiekosten	68.226	214.076	128.151
Overige activiteitenkosten	357.730	78.500	267.454
Projectkosten additioneel Extern	2.412.786	1.874.576	989.888
	3.715.791	3.644.998	2.291.840
Personeelslasten			
Lonen en salarissen	8.052.011	8.260.441	8.718.646
Overige personele lasten	160.964	355.000	1.825.873
	8.212.975	8.615.441	10.544.519
<i>Uitsplitsing</i>			
<i>Lonen en salarissen</i>			
Bruto salarissen	5.318.124	5.409.601	5.804.982
Vakantiegelduitkering	415.795	441.402	472.351
Eindejaarsuitkering	468.637	496.507	532.921
Sociale lasten	894.168	933.930	859.287
Pensioenpremies	955.287	979.001	1.049.106
	8.052.011	8.260.441	8.718.646

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
<i>Overige personele lasten</i>			
Personeel niet in loondienst	80.873	0	24.521
Ontslaguitkeringen	-	-	0
Reiskosten woon-werkverkeer	40.051	50.000	48.486
Sociale en medische begeleiding	40.843	40.000	21.983
Wervingskosten	26.069	15.000	39.360
Deskundigheidsbevordering	137.656	250.000	136.605
Overig	-164.528	0	1.554.918
	160.964	355.000	1.825.873
Afschrijvingen			
Afschrijving inventaris	54.023	PM	163.126
Afschrijving hardware	76.054	PM	78.974
Afschrijving verbouwing	45.785	PM	22.893
Afschrijving CMS	23.193	PM	-
	199.055	242.399	264.992
Huisvestingslasten			
Huur	435.155	432.051	532.454
Onderhoud	4.223	10.000	19.890
Energie en water	-3.456	5.000	61.767
Schoonmaakkosten	72.807	40.000	98.478
Heffingen	10.120	1.000	9.807
Overige huisvestingskosten	27.360	30.000	2.722
	546.209	518.051	725.117
Overige lasten			
Administratie en beheerslasten	766.260	885.755	923.012
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	171.348	184.519	102.688
Overige	240.532	506.868	419.087
	1.178.140	1.577.142	1.444.787
<i>Uitsplitsing</i>			
<i>Administratie en beheer lasten</i>			
Advieskosten	50.750	27.000	72.117
Administratiekosten	91.692	124.015	119.662
Accountantskosten	61.310	40.000	57.450
Reis-,verblijf-,vergader- en conferentiekosten	369.800	335.000	379.613
Drukwerk en reproductie	123.005	163.500	73.838
Representatie	44.900	95.000	154.888
Boeken/abbonementen/lidmaatschappen	23.957	48.000	44.913
Overige administratiekosten	847	53.240	20.532
	766.260	885.755	923.012

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
<i>Inventaris, apparatuur en leermiddelen</i>			
Inventaris, machines en autokosten	171.348	184.519	102.688
	171.348	184.519	102.688
<i>Overige</i>			
Verzekeringen	38.346	38.412	33.673
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	0	-	-11.228
Diensten door derden	202.186	468.456	396.642
	240.532	506.868	419.087
Financiële baten en lasten			
Rentebaten	59.646	37.000	75.949
	59.646	37.000	75.949
Resultaat	898.724	-178.547	-2.141.686

11.4 Bezoldiging en WNT

Bezoldiging van bestuurders en toezichthouders

<i>Bestuur</i>	2018	2017
Drs. J. Divis	146.678	144.599
Drs. S. Tromp	130.930	124.635

		2018	2017
<i>Raad van toezicht</i>	<i>Functie</i>		
Mr. A.C. Wallast	Voorzitter Rvt	12.000	12.000
Drs. J.H. van der Vegt MPM	Vicevoorzitter RvT	8.000	8.000
Dr. A. Geurtsen RC	Lid	8.000	8.000
Prof. Dr. W.M.G. Jochems	Lid	8.000	8.000
Prof. Dr. M.L.L. Volman	Lid	8.000	8.000
Mevr. E. Diender-van Dijk MCM per 1-3-2018	Lid	6.666	

Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

<i>Bestuur</i>	2018	2017
Naam:	Drs. J. Divis	Drs. J Divis
Functie:	Algemeen directeur	Algemeen directeur
	Bestuurder	Bestuurder
Duur dienstverband	01-01-2018 t/m 31-12-2018	01-01-2017 t/m 31-12-2017
Omvang dienstverband	100%	100%
Beloning (brutosalaris, vakantiegeld, eindejaaruitkering)	117.932	117.876
Vaste en variabele kostenvergoedingen	0	0
Voorzieningen betaalbaar op termijn (incl. pensioenpremie, excl. sociale lasten)	<u>18.179</u>	<u>16.874</u>
Totaal bezoldiging	136.111	134.750
Naam:	Drs. S. Tromps	Drs. S Tromp
Functie:	Directeur innovatie	Directeur innovatie
	Bestuurder	Bestuurder
Duur dienstverband	01-01-2018 t/m 31-12-2018	01-01-2017 t/m 31-12-2017
Omvang dienstverband	100%	100%
Beloning (brutosalaris, vakantiegeld, eindejaaruitkering)	103.506	99.505
Vaste en variabele kostenvergoedingen	0	0
Voorzieningen betaalbaar op termijn (incl. pensioenpremie, excl. sociale lasten)	<u>16.856</u>	<u>15.261</u>
Totaal bezoldiging	120.362	114.766
WNT- norm	189.000	181.000

Raad van Toezicht

Naam	Functie	Duur dienstverband	Omvang dienstverband	Beloning 2018	Beloning 2017
Mr. A.C. Wallast	Voorzitter	1/1/15-1/1/19	n.v.t.	12.000	12.000
Drs. J.H. van der Vegt MPM	Vice- voorzitter	1/1/16-1/1/20	n.v.t.	8.000	8.000
Dr A.Geurtsen RC	Lid	1/1/16-1/1/20	n.v.t.	8.000	8.000
Prof.dr.W.M.G. Jochems	Lid	1/1/16-1/1/20	n.v.t.	8.000	8.000
Prof.dr. M.L.L. Volman	Lid	1-1-16-1-1-20	n.v.t.	8.000	8.000
Mevr.E. Diender-van Dijk MCM	Lid	1/3/18-1/3/22	n.v.t.	6.666	

WNT- norm 2018

Voorzitter Raad van Toezicht	28.350
Leden Raad van Toezicht	18.900

Enschede, 2019

Directie:	Raad van Toezicht (RvT):
Dhr. drs. J. Divis	Dhr. mr. A.C. Wallast (voorzitter)
Dhr. drs. S. Tromp	Dhr. drs. J.H. van der Vegt MPM
	Dhr. dr. A. Geurtsen RC
	Dhr. prof. dr. W.M.G. Jochems
	Mevr. prof. dr. M.L.L. Volman
	Mevr. E. Diender-van Dijk MCM

11.5 Honoraria van de accountant

Honoraria van de accountant

De volgende honoraria van de externe accountant Deloitte zijn ten laste gebracht van de organisatie en haar dochtermaatschappij die zij consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW.

	2018	2017
Onderzoek van de jaarrekening (1)	54.450	44.770
Andere controleopdrachten	4.114	-
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-
IT Onderzoek	630	3.000
Andere niet controlediensten	2.116	9.680
	61.310	57.450

(1) Meerwerk 2017 betaald in 2018 € 8.470 en meerwerk 2016 betaald in 2017 € 8.000.

11.6 Resultaatsbestemming

Bestemming van het resultaat over het boekjaar 2018

De jaarrekening 2018 is goedgekeurd in de Raad van Toezicht vergadering gehouden op 5 juni 2019.

De Raad van Toezicht heeft de bestemming van het resultaat goedgekeurd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel tot bestemming van het resultaat over het boekjaar 2018

De directie stelt met goedkeuring van de Raad van Toezicht voor om het positief geconsolideerde resultaat over het boekjaar 2018 ad. € 898.724 toe te voegen aan het eigen vermogen, en wel als volgt: € 623.864 aan de vrije reserve en € 274.860 aan het bestemmingsfonds publiek.

Dit voorstel is in de jaarrekening verwerkt

12. Overige gegevens

12.1 Controle verklaring van de onafhankelijke accountant

Gebeurtenissen na balansdatum

Geen.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van toezicht van Stichting Leerplanontwikkeling

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2018

Ons oordeel

Wij hebben de geconsolideerde jaarrekening 2018 van Stichting Leerplanontwikkeling te Enschede gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde en de enkelvoudige jaarrekening.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Leerplanontwikkeling op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals die in de subsidiebeschikkingen en in paragraaf 1.2 wettelijk kader van het Controleprotocol subsidies aan niet-onderwijsinstellingen zijn vermeld.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

1. De geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2018.
2. De geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol subsidies aan niet-onderwijsinstellingen vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Leerplanontwikkeling, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag
- De overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De raad van bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en de Regeling OCW-subsidies.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van de raad van bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

De raad van bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De raad van bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen

In dit kader is de raad van bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de raad van bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de raad van bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet de raad van bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de raad van bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De raad van bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de raad van bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door de raad van bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad van toezicht over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Zwolle, 5 juni 2019

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: J.S. Huizinga RA